ԵՐԵՍՈՒՆ. ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ— ԹԻՒ 3766 1885 ԱՊՐԻԼ 20

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. Սլաւեան ցեղի լուսաւորիչներ. Ս. Կիւրեղ և Մեթոդիոս ***
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ. Պիտի բաղձամք........................ Վ. ԱՐ''ՆԴԶԱՏԷ
ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ. Կնյեօմ տը Հումպօլտ և Շարլօթ Տիետ........................ Օ. ***
ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. Ակն........................ Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ. Նորընտիր Պատրիարք Ամեն. Տ. Յարութիւն Արքեպիսկոպոս
ՆՈՐԱՎԷՊ. Ռուս կեանքէ տեսամ մը (Դատական քննչի մ'օրագրութենէն) Թարգմ........................ Պ. Տ.
ԳԻՒՂԱԿ. ՍՈՎՈՐՈՅԹՔ Խոսլթիկ գիւղ. զանազան սովորութիւնք........................ Յ. ՏՈՒՐՈՒԽԵԱՆ
ՃԱՆԱՉԱՆՔ. Իննամեայ եղբայրասպան մը........................
ՔԱՂՈՒԱԾ ՇԱԲ. ԼՐՈՑ........................

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլիս	տարեկան	կէս ոսկի Օսման.
»	վեցամսեայ	քառ. » »
Գաւառներ	տարեկան	կէս » »
Օտար քաղաքներ	»	12 ֆրանք
Թղթատարութեան ծախք	»	15 դահ. արծաթ
ՄԷԿ ԹԵՐԹԻՆ ԳԻՆՆ Է		60 փարայ

Մասիսի խմբագրութեան վերաբերեալ ո՛ եւ է գրութիւն կամ նամակ պէտք է ուղղել առ

Խմբագրութիւն Արեւելք և Մասիս լրագրաց
Ղալաթիա, Նորաշխանեան խան

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ
—
1885

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՑ

Ղալաթիա. 19 Ապրիլ

3 ամիս Լոնտրայի վրայ պանքայի)	110 7/8
3 » » » (վճռականի)	110 1/2
3 » Բարիզի » (պանքայի)	22 85
» » » (վճռականի)	22 95 1/2

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԷԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսօլիտէ

		Դահեկան
Երեկ երեկոյ գոց.	(Միսց. D. Տ. [illegible])	15 38
Գօրսային գոցուելէն վերջը	»	16
Բերսայի մէջ	»	16 2
Առաւօտուն բացուեցաւ	»	16 4 1/2
Բարձրագոյն գին	»	16 2
Նուազագոյն »		16 4
Կէս օրին		16 2

Փոխառութիւն 1858)		
» 1862)	A. Սէրի Գ. Կ. Ա. Ո.	27 20
» 1860)		
» 1863)	B. [illegible]	16 15
» 1872)		
» 1865)		
» 1869)	C. » Գ. . .	16
» 1873)		

Իւնիֆիէ Եգիպտական

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	66 30
Այս առտու բացուեցաւ Գ. Կ.	67 20
Կէս օրին	67 25

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ

Սօրիէթէ Ժէնէրալ	Գ. Կ.	Անգլ. Լր.	3 5
Քրէտի Ժէնէրալ	» »	Օսմ. »	6 25
Պանք տը Գօնս..............	» »	» »	5 10
Սօս. Շանժ է վալէօր...	» »	» »	3 25
Թրամուէյ........................	» »	» »	265
Թունէլիի երկաթուղի		Ֆր.	39
Օպլիկասիօն տը Բրիօրիթէ		»	335
Բաժնեթուղթ Հաւրիօմի		»	61

Ընթացք դրամոց

Օսմանեան ոսկի	ղրշ. ...	100
20 Ֆրանքնոց	» ...	87 32
Անգլիական ոսկի	» ...	110 26
Բօլ Իմբէրիալ	» ...	90 17
Բրիմից	» ...	51 10
Ռուսլի Թղթադրամ........................	» ...	9 35
» արծաթ	» ...	89 30
Ֆիօրին	» ...	8 35
Մէճ. արծ. (տարբ.)........................	» ...	108 —
Վեցնոց	» ...	102 25
Հինգնոց	» ...	102 20

Մէթալիք	» ...	99
Պղինձ	» ...	—
Թղթադրամ	» ...	—

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն, 30 Ապրիլ, ժամ 3 վայր. 15 երեկոյ

Անգլ. Քօնսօլիտէ	95
Օսմ. » Սէրի Դ. բացուեցաւ	14
» » » գոցուեցաւ	14 1/8
» » » Ա.	27
» » » Բ.	15 3/4
» » » Գ.	14 1/8
Օթօման 1871	59 1/4
Փոխառութիւն 1877..........	70 1/4
Պանք Օթօման	10 3/4
Ռուսական փոխառ. 1873........................	85 1/2
Եգիպտական միացեալ (իւնիֆիէ)	59 5/8
» առանձ. (բրիվիլէժիէ)	76 3/4
Տայրա Սանիէ	54 1/2
Տօմանիալ (փոխառ. Րօչիլտ)	75 1/2
Հունգարական պարտաթուղթ 4 0/0..........	—
Փոխանակութիւն Բարիզի վրայ	—

Վիէննա, 30 Ապրիլ, ժամ 4 երեկոյ

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	126 80
Օսմանեան երկաթուղի	20

Բարիզ, 30 Ապրիլ, ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 4 1/2 0/0 .... բաց	108 02 1/2
» » 3 0/0	77 45
Օսմանեան քօնսօլիտէ Սէրի Դ. բացուեցաւ	14 10
» » » գոցուեցաւ	14 30
» » Սէրի Բ.	15 75
» » Գ.	14
Օսմանեան երկաթուղի	37 50
» Րէժիի բաժնեթուղթք	—
Պանք Օթօման..	496 25
Գրէտի Լիօնէ	517 50
» Ֆօնսիէ	1277 50
Բաժնետոմս Լիոնի	1257 50
Սուէզի ջրանցք	1905
Ռուսական 5 0/0 1877ի	81
Իտալական Ռանթ	90 30
Եգիպտական միացեալ	301 25
Սպանիական (արտաքին)...	56 5/8
Բրիօրիթէ Թիւրք..	340
5 0/0 Հելլենական	327 50
Չէք Լոնտրայի վրայ	25 [illegible]5

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

Ապրիլ 30, ժ. 10, վ. 30

Ֆրանս. Ռանթ, 4 1/2 0/0	108 15
Օսմանեան »	14 47 1/2
Եգիպտական միացեալ	305

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

3?ՐԴ ՏԱՐԻ | 1885 ԱՊՐԻԼ 20 | ԹԻՒ 3766

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՇԱԲԱԹ 20 ԱՊՐԻԼ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՍԼԱՒԵԱՆ ՑԵՂԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՆԵՐԸ

Ս. ԿԻՒՐԵՂ ԵՒ ՄԵԹՈՏԻՈՍ

Հազար տարիներ առաջ Մակեդոնիոյ գլխաւոր քաղաքին Սօլունի մէջ սկիզբն կ'առնու սլաւական քաղաքակրթութիւնն, որ կը լուսաւորէ ամբողջ սլաւական աշխարհը: Սօլուն այժմ թրքական քաղաք մ'է, իսկ այն ժամանակ Բիւզանդիոնի կայսրութեան կը պատկանէր: Առաջին դարերուն երբ սլաւական գաղթականութիւնը կ'սկսի Պալքանեան թերակղզւոյ մէջ, սլաւ տարրն յունական այս ծովեզրեայ կրթեալ քաղաքին մէջ կ'երեւի ամենէն առաջ:

Պատմութեան վկայութեամբ Սլաւք տակաւին վեցերորդ դարուն իրենց պետերու կամ իշխաններու առաջնորդութեամբ սկըսան յարձակումներ ընել Սօլունի վրայ՝ զայն իրենց իշխանութեան ենթարկելու նպատակաւ եւ մինչեւ ութերորդ դարը չդադրեցան զայն գրաւելու յոյսէն: Սակայն ամեն ջանք ի զուր անցաւ եւ Սլաւք երբեք չկարողացան տիրանալ այդ գեղեցիկ քաղաքին, այլ Յունաց ձեռքը մնաց մինչեւ 1432 թիւը, որ ատեն Թուրքերու իշխանութեան ենթարկեցաւ:

Իններորդ դարուն Սօլունի մէջ կը բնակէին թէ՛ Սլաւներ եւ թէ՛ Յոյներ. իսկ Մակեդոնիա զուտ սլաւական երկիր էր: Այս Սօլուն քաղաքին մէջ ծնան սլաւեան լուսաւորիչները, Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս, երկու հարազատ եղբայրներ:

Կիւրղի եւ Մեթոտիոսի կանոնաւոր ու ամփոփ պատմութիւնը մինչեւ այժմ գոյութիւն չունի, թէեւ նոցա երեւումէն մինչեւ ԺԲ-րդ դարու վերջը իրենց գործունէութեանց մասին բազմաթիւ հեղինակութիւններ գրուած են: Այդ գրութիւնք լի են հակասութեամբ եւ թէեւ անցեալ դարէն ի վեր ռուս եւ օտարազգի գիտնականներ ըստ բաւականին զբաղման նիւթ ըրած են այդ գրութիւններ, սակայն մինչեւ այժմ անկարելի եղած է վերջ տալ այս հակասութեանց: Այդ հետախոյզներէն էին Շլէօցէր, Տօպրովսքի, Շաֆարիք, Շեվիրէվ, Պոտիանսքի, Սրեզնեվսքի, Նեվօստրուեվ, Կիլֆէրտինկ, Վիքթորով, Կորսքի, Ֆիլարեթ, Չերնիկովի արքեպիսկոպոսն եւ այլք:

Կոնստանտինի (վարդապետութեան անունը Կիւրեղ) եւ Մեթոտիոսի հայրը Սօլունի ազնուական մ'էր որ յունական ծառայութեան մէջ կը գտնուէր եւ գլխաւոր կառավարչէն յետոյ քաղաքին մէջ երկրորդ անձն էր իր պաշտօնով. անունը Լէվ էր, ունէր 7 որդի, որոց կրտսերագոյնը Կոնստանտինն էր: Կոնստանտին 287ին ծնաւ, իսկ Մեթոտիոսի ծննդեան տարին անորոշ է: Յայտնի չէ թէ Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս ծագմամբ յո՞յն թէ սլաւ էին, բայց Բոլոտին քանի մը փաստերու վրայ հիմնըւելով, այն եզրակացութեան կը յանգի թէ նոքա սլաւ էին, (նոյն ատենները եւ անկէ առաջ Բիւզանդիոյ կայսրութեան բարձրագոյն պաշտօններու մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ Սլաւներ): Կոնստանտինի ընտիր յատկութիւններն եւ բուռն սէրը ուսման զբաղմանց նկատմամբ, բարձրացուցին իր համբաւն Կ. Պոլսոյ պալատին մէջ, ուր տարուած էր հօր մահուանէն յետոյ: Հռչակա-

ուր Ֆոթիայի մօտ Կոնստանտին սովրեցաւ մատենագրութիւն եւ տրամաբանութիւն . ապա զբաղեցաւ փիլիսոփայական եւ մաթեմաթիքական գիտութիւններով ։ Կոնստանտինի առջեւ պալատի մէջ բաց էին փառաց նշանաւոր ասպարէզներ, բայց հոգեւորական կոչումն աւելի նախադասեց եւ հոգեւորական լինելով Ս. Սոֆիայի մէջ պատրիարքի գրադարանապետ կարգուեցաւ, ապա քիչ յետոյ անապատ քաշուեցաւ եւ միայն բազմաց թախանձանաց անսալով քաղաք վերադարձաւ փիլիսոփայական ուսուցչի պաշտօնով ։

Մեթոտիոս անձին կրթութիւն ստանալէ յետոյ զինուորական ծառայութեան մէջ մտաւ եւ քանի մը տարիներ սլաւ-յունական գաւառի մը կառավարիչ եղաւ ։ 851ին Կոնստանտին Մահմետականներու դէմ պատերազմի գնաց եւ յաջողութեամբ վերադարձաւ ։ Անկէ յետոյ Կոնստանտին Ոլիմպոս լեռը մեկնեցաւ, ուր իւր եղբօր Մեթոտիոսի հետ, որ նոյնպէս թողած էր աշխարհը, միասին սկսան իրենց օրերը պահօք եւ աղօթիւք անցունել ։ 858ին Խազարաց դեսպանները Բիւզանդիոնի կայսրէն խնդրեցին ուղարկել իրենց քով ուսեալ անձ մ'որ քրիստոնէական հաւատքն ուսուցանէ իրենց ։ Կոնստանտին եւ Մեթոտիոս կ'ընտրուին սոյն պաշտօնի համար, զոր յաջողութեամբ կատարելով հազիւ վերադարձած էին երբ 862 տարւոյ վերջին սլաւական Բանոնիայի Ռոստիսլաւ, Սվիադոբոլք եւ Կոցէլ իշխանները իրենց ժողովրդեան համար չունենալով «ճշմարիտ վարդապետութեան ուսուցիչներ» (թէեւ կային անդ լատին քահանայներ) եւ մանաւանդ փափաքելով որ եկեղեցական արարողութիւններն եւ հաւատոյ վարդապետութիւնը մայրենի լեզուով կատարուին, Միքայէլ կայսրէն կը խնդրեն որ այդ յատկութիւններն ունեցող անձ մ'ուղարկէն իրենց . կայսրը կրօնական ժողովին մէջ խորհրդակցելէ յետոյ սոյն պաշտօնի յարմար գտաւ Կոստանդինն եւ Մեթոտիոսը եւ առաջարկելով անոնց Մորաւիա երթալ, ըսաւ . «Արդէն դուք սոլունցիներ էք, իսկ բոլոր Սոլունցիք գիտեն սլաւական լեզուն» ։ Կոնստանտին ընդունեց զայս մեծ պաշտօն ։ Կ'րսուի թէ սլաւական գրականութիւնը 862ին յիշեալ պաշտօնն ստանալու ժամանակ սկըսաւ, նոյնպէս եւ սուրբ գրոց թարգմանութիւնը սլաւական լեզուով նոյն թուականին սկսաւ, որոյ ճշմարտութեան մասին կը կասկածին գիտնականները ։ Բոկոտին եւ Կիլֆէրտինկ բոլորովին անհիմն կը համարեն այս բանը ։ Շաֆարիք եւս կ'ըսէ, որ Ռոստիսլաւ եւ իւր ժողովուրդ վաղուց արդէն քրիստոնեայ էին, միայն թէ ուսումն եւ կրթութիւն կը պակսէր . իսկ Պավիերացի քահանայներն եկեղեցական արարողութիւնը լատիներէն լեզուով կը կատարէին ։ Մորաւիոյ իշխանը տեղեկանալով որ Պուլղարիոյ մէջ գրականութիւնն եւ եկեղեցական պաշտամունք կը յառաջդիմեն, «իւր մօտ կոչեց Աստուծոյ սպասաւորները», հաւատալով անկեղծօրէն որ սոքա Պավիերացիներէն աւելի պիտի ուսուցանեն ժողովրդեան ։ «Եթէ իշխանն այսպիսի հաւատք մը չունենար, Կոնստանտին եւ Մեթոտիոս չէին ցանկար ոտք կոխել երկիր մ'որ լի է գերմանացի հոգեւորականներով» կ'ըսէ Շաֆարիք ։

Որպէս Բոկոտին նոյնպէս եւ Կիլֆէրտինկ հաւանական կը գտնեն թէ սլաւական գրականութեան սկիզբն այն ատենուան կը վերաբերի երբ այս երկու հարազատ եղբարք տակաւին իրենց հայրենեաց, Մակեդոնիոյ մէջ կը գործէին, այսինքն Խազարաց երկիրն մեկնելէ առաջ ։

Յիշեալ գիտնականներու ըստ ծին համեմատ սլաւական տառերու գիւտն եղած է 882ին ի Մակեդոնիա եւ Սուրբ Գիրքն այն տեղ բնակող Սլաւաց համար սկսուած է թարգմանուիլ ։ Կան վկայութիւններ որք կ'ապացուցանեն թէ տառերու գիւտն ի Մակեդոնիա եղած է եւ թէ անդ Կիւրեղ Ս. Գրոց թարգմանութեան ձեռնարկած է իւր հայրենեաց Սլաւներու համար, որք մասամբ քրիստոնէութիւն ընդունած էին արդէն . ինչեւ անդամ ցոյց կու տան այն տեղն ուր Կիւրեղ սոյն գործի հիմունքը դրաւ, այն է Պրեկալնիցա, որ Մակեդոնիոյ հարաւ-արեւելեան մասին մէջ կը գտնուի ։

Ի վերջոյ, որպէս ամենազօրաւոր փաստ մը թէ սլաւական տառերու գիւտի եւ Ս. Գրոց սլաւերէնի թարգմանութեան հայրենիքն է եղած Մակեդոնիա, Կիլֆէրտինկ իբրեւ ապացոյց տեղական լեզուն յառաջ կը բերէ ։ Մակեդոնիոյ այժմեան Պուլղարներու լեզուն իւր յատկութիւններով աւելի մօտ է

եկեղեցական-սլաւական լեզուն քան թէ սլաւական միւս լեզուները։ Կիլֆէրտինկ աւելի եւս շարունակելով կ'ըսէ թէ Խազարաց մէջ որ սլաւական տարրին անհամեմատ բազմաթիւ լինելուն պատճառաւ Կիւրեղ և Մեթոտիոս 858ին ուղարկուեցան անդ, որովհետեւ դոքա սլաւ ցեղին նուիրած էին իրենց անձն եւ իրենց հետ կը տանէին սլաւական տառերն ու աւետարանը սլաւերէնի թարգմանուած։

Կիլֆէրտինկի կարծիքով Սեւ ծովի եզերքը գտնուած Սլաւները նոյնպէս Ռուսիոյ մէջ քրիստոնէութիւնն ընդունեցին Կիւրեղէն և Մեթոտիոսէն, որք Խազարներու երկիրն երթալու ժամանակ ճանապարհին այցելած էին Խերսոն։ Այժմ դառնանք սլաւեան ազգի լուսաւորչաց պատմութեան զոր ընդհատեցինք պահ մը։

Մորաւիոյ մէջ Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս եռանդեամբ կատարեցին իրենց առաքելական պաշտօն, որոյ համար Ռոստիսլաւ կոչած էր զայնս։ Սլաւերէն լեզուն ուսուցին մանկանց եւ եկեղեցական ժամերգութիւնները սլաւերէն հաստատեցին։ Պարտաւոր էին մաքառիլ մնացեալ հեթանոսութեան եւ լատինական քրիստոնէութեան տգիտութեան դէմ։ Լի ոգեւորութեամբ, մէկ իշխանի գաւառէն միւս իշխանի գաւառը կը շրջէին ամենուն իրենց հասկանալի լեզուով քարոզելով աւետարանի ճշմարտութիւնը։ Չորս տարի ու կէս, 862էն մինչեւ 867 տարին, Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս Մորաւիոյ եւ Բանոնիայի Սլաւաց միտքը լուսաւորելու ետեւէն ինկան։ Այս երեւոյթ ախորժելի չէր Հռոմի եւ գերման եպիսկոպոսաց։ Անոնք սկսան հայհոյանքներու շեղջեր թափել սլաւեան ցեղի այս լուսաւորչաց, սլաւական ժամերգութեան եւ սլաւերէնի ուսուցման վրայ, որ աննպաստ էր նոցա։ Նիկողայոս Պապը դժգոհութիւն կը ցուցընէր որ սլաւական լուսաւորիչներն իրենց գործունէութեանց մէջ Հռոմի աթոռին շահը աչքի առջեւ չունին։ Ռոստիսլաւի Գերմանացւոց հետ ունեցած անյաջող պատերազմն եւ Ֆօթիա պատրիարքի անկումը Նիկողայոս Պապին արդէն ի վաղուց ցանկացեալ մըտադրութեան կատարման յոյսեր ու ասպարէզներ բացին իւր առաջ եւ իսկոյն Հռոմ կանչեց Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս։ Սլաւեան լուսաւորիչները ճանապարհին ի Վենետիկ իրենց գործոց ճշմարտութեան ապացուցման համար խիստ վիճաբանութեան մը բռնուեցան, ուր կ'ըսէին անոնց թէ երեք լեզուներով միայն կարելի է փառաբանել զԱստուած, Հրեայերէն, Հելլեներէն եւ Լատիներէն․ Կիւրեղ պատասխան տուաւ Դաւիթ մարգարէի հետեւեալ խօսքերով․ «Ամենայն երկիր օրհնեսցէ զՏէր, օրհնեսցէք զՏէր երգ նոր եա»։ Տակաւին Հռոմ չը հասած Նիկողայոս Պապը մեռաւ 867ի նոյեմբեր 31ին։ Նորա յաջորդն Ադրիանոս երկիւղ կրելով մի գուցէ կորուսանէ իւր ազդեցութիւնը Մորաւիոյ եւ Բանոնիայի վրայէն, պարտաւորուած էր գոհ լինիլ երկու եղբարց գործերով եւ իւր գոհութիւնը հրապարակաւ յայտնել։ 869ի փետրուար 14ին Կիւրեղ 42 տարեկան հասակի մէջ վախճանեցաւ ի Հռոմ․ մահուան բովէին կը համոզէր իւր եղբայրն չը թողնել սկսուած գործն․ «Մենք, կ'ըսէր Մեթոտիոսի, մի և նոյն մշակելի դաշտը կը հերկենք․ ես ահա կ'իյնամ դաշտին վրայ․ իսկ դու, որ յոյժ կը սիրես Ողիմպոս լեռը, ի սէր այդ լերան մի թողուր քո վարդապետութիւնը»։ Մեթոտիոս կատարեց եղբօր կամքը, վերադարձաւ Բանոնիա Սլաւներու քով Կոցէլ իշխանին երկիրն, ուր իշխանի խնդրանօք Պապը զՄեթոտիոս Բանոնիոյ եպիսկոպոս կարգեց։ Բայց գերման հոգեւորականութիւնն սկսաւ խստութեամբ հետեւիլ Մեթոտիոսի, այնպէս որ աքսորի դատապարտեցաւ՝ ուր $2\frac{1}{2}$ տարի մնաց։ Յովհաննէս ութերորդ Պապը Մեթոտիոսի վերադարձուց իւր նախկին ազատութիւնը 874ին։ Մորաւիոյ Սլաւները տեսնելով որ գերման եպիսկոպոսները միայն իշխանութիւն բանեցնել կը սիրեն եւ սլաւերէն լեզուաւ ժամերգութիւն կատարելը կ'արգիլեն, վռնտեցին զայնս եւ Պապէն խնդրեցին որպէս զի Մեթոտիոս արքեպիսկոպոսը դրկէ իրենց․ եւ Մեթոտիոս Մորաւիոյ թագաւորութեան արքեպիսկոպոս կարգուեցաւ։ «Այն ժամանակէն սկսեալ, — կ'ըսէ ականատես մը, — աստուածային վարդապետութիւնն արագօրէն տարածուիլ սկսաւ․ հեթանոսութիւնն եւ սնապաշտութիւնը անյայտացան»։

Գերմանիոյ եպիսկոպոսները Հռոմ թափեցան ու Պապին ըսին թէ Մեթոտիոս հա-

ւատքն ուրացած է, թէ Հոգւոյն Սրբոյ Հօրէն ու Որդիէն ծագումն առնելն չի խոստովանիր, թէ Պապէն անկախ հրատարակած է գիրքն եւ սլաւական ժամերգութիւնը կը ծաւալէ: Յովհաննէս Պապը յոյժ զրգռուած եւ երկնչելով Մորաւիոյ վրայ ունեցած իշխանութիւնը կորսնցնելէ, 878ին սլաւական ժամերգութիւնն արգիլեց, իսկ հետեւեալ տարին՝ Հռոմ կանչեց զՄեթոտիոս: 880ի Հռոմի ժողովին մէջ ամեն կողմէ ուղղափառ նկատուեցաւ Մեթոտիոս: Պապէն լիազօր իշխանութիւն ալ առնելով Մորաւիոյ եկեղեցւոյն վրայ, անդ վերադարձաւ, ուր գերման հոգեւորականութեան կողմէ դարձեալ մեքենայութիւններ լարուեցան անոր դէմ եւ մինչեւ մահն այսպէս չարունակեցին: Հակառակ գերման եպիսկոպոսաց ընդդիմութեան, սլաւական բոլոր ցեղերն՝ սկսեալ Խրուաթիայէն եւ Դալմատիայէն մինչեւ Բոլոնիոյ սահմանները՝ կը լսէին Մեթոտիոսի սլաւերէն ժամերգութիւնը: Նոքա որ մինչեւ այն ատեն մկրտուած չէին, որպէս Չեխերն, իրենց Պարիս իշխանի հետ մկրտուեցան Մեթոտիայէն: Նոյն ատեն Մորաւիոյ թագաւորութիւնը բաւականին ընդարձակ էր Սվիատոբոլքի, իսկ Մորաւիոյ ընդարձակմամբ Մեթոտիոս կ'ընդարձակէր քրիստոնէական հաւատքն ու լուսաւորութիւնը: Մեթոտիոս վախճանեցաւ 885 տարւոյ ապրիլ 6ին:

Մեթոտիոսի մահուանէն յետոյ Գերմանք անոր աշակերտները Բուլղարիա քշեցին: Տակաւ առ տակաւ արեւմտեան Սլաւաց մէջ սլաւերէն լեզուաւ ժամերգութիւն կատարելն արգիլուեցաւ: Մեթոտիոսի վարդապետութիւնը ծաւալեցաւ սակայն Բուլղարիոյ մէջ, ուսկից այս սլաւական Լուսաւորչաց աշխատութեան սերմերը տարածուեցան ի Ռուսիա:

Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս յարգելի են ամբողջ սլաւական աշխարհի ո՛չ միայն անով, որ նոքա եղան այդ ցեղերու առաջին լուսաւորիչներն եւ քրիստոնէական հաւատքն տարածեցին ամեն ուրեք, ո՛չ միայն զի նոքա գտան սլաւական տառերը, սուրբ գիրքը սլաւերէնի թարգմանեցին, եւ եկեղեցական ժամերգութիւնը սլաւ լեզուաւ ըսկսեցին կատարել, այլ առաւել յարգի են յաչս սլաւական աշխարհի, ըստ որում Կիւրեղէն եւ Մեթոտիոսէն կ'սկսի իրենց գրականութեան դարագլուխը, եւ իրենց ամբողջ գրականութիւնն եւ քաղաքակրթութիւնն այդ երկու Սօլունցի եղբարց պարտական են:

Ինչ որ են մեզ համար Գրիգոր Լուսաւորիչ որպէս քրիստոնէութիւն ծաւալող եւ Սահակ ու Մեսրոպ, որպէս տառերու գիւտն ընող, Ս. Գիրքն թարգմանող եւ հայ մատենագրութեան համար նոր ոսկեղէն դարագլուխ մը բացող, Սլաւաց համար այդ բոլորն են միայն Կիւրեղ եւ Մեթոտիոս: Եւ այս է պատճառն որ սլաւականութիւնն ամեն ուրեք չտեսնուած եռանդով, չքով եւ փառաւորութեամբ կատարեց նոցա հազարամեակն ներկայ տարւոյ ապրիլ 6ին:

***

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՊԻՏԻ ԲԱՂՁԱՆՔ

Անհունն առատ իւր պարգեւներ
Թող տարածէ մարդկանց վերայ,
Թագաւորեն թող Գութ եւ Սէր,
Սուգն աշխարհից անհետանայ,
Սակայն որչափ ունինք մենք կեանք
Պիտի բաղձանք:

Արհաւիրներ կենաց շաւղի
Թող հարթանան այսուհետեւ,
Եւ մահաբոյր հողմունք տաւղի
Քաղցր ձայնով հնչեն թեթեւ,
Սակայն ուխտած ենք՝ քանի կեանք
Պիտի բաղձանք:

Մեր մանուկը Պայրըն, Հոմեր
Թող դառնայ իւր ծնած օրէն,
Իտէական հեշտութիւններ
Մարդկութիւնը թող որորեն,
Կրկին ունինք մենք նոյն յարգանք
Դէպի բաղձանք:

Թող մեր առաջ եդեմական
Անյայտ դռներ յանկարծ բացուին,
Եւ թշնամիք երջանկութեան
Մտնեն ի հող տարրալուծուին,
Բայց չի մեռնիլ մեր այս տարփանք՝
Պիտի բաղձանք:

Մանչէսդր ՎԱՐԱՆԴՋԱՑԻ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՅԵՈՄ ՏԸ ՀՈՒՄՊՈԼՏ

ԵՒ

ՇԱՐԼՕԹ ՏԻԷՏ (*)

Բ.

(Շար. և վերջ)

Շարլօթ երկար ժամանակ պէրասէր եւ միշտ վիպական եղաւ։ Երբէք կեանքը եղածին պէս չըմբռնեց եւ ոչ զմարդիկ եղածնուն պէս տեսաւ։ Իր ապաշաւը անկեղծ էր, որչափ իր յանցանքը անմեղ. ամէն տեսակ առաքինութիւն ունէր, պատիւ, անշահասիրութիւն, արիութիւն, վերջապէս մեծ սրտի մը ամէն հանգամանքները։ Որչափ ծերանար, իր զգացումները աւելի կ'ազնուանային։ Բան մը միայն կը պակսէր իրեն, այն էր ողջամտութիւն։ Իր հեծելազօրի հրամանատարը յիմարաբար սիրեց, զայն ամէնէ վեհանձն մահկանացուն յամառելով միշտ տեսնել, եւ հազիւ տասն տարուան մէջ հասկցաւ որ իր դիւցազնը անարգ վարպետորդի մ'էր որ զինքը կը խաբէր։

Անընդհատ կը գանգատէր թէ աշխարհ անգութ է եւ չուզեր հասկնալ թէ զղջումը յանցանքը կը սրբէ եւ թէ փորձառութիւնն հոգիները կը փոխակերպէ։ Իրօք աշխարհ դժուարաւ կը հաւատայ զղջման եւ չընդունիր թէ այնպիսի կանայք կը գտնուին որ մէկ անգամ միայն յանցանք գործեն եւ զայն վերսկսելու փափաքէն բոլորովին ըզծըկուին։ Այնպէս գեղեցիկ աչքեր ունէր որ դիւրութեամբ մխիթարիչներ կը գըտնէր. բայց սէրը չէր բաւեր իրեն. յարգ եւ անկեղծութիւն կը պահանջէր։ «Դժնդակ փորձեր ունեցայ, կը գրէր քրոջը։ Աչացս բոլոր արցունքները կը թափեմ, երբ մտածեմ որ աշխարհ ա՛յնքան անիրաւ է երիտասարդական խոտորում մը չմոռնալուն, այն որ երկար տարիներ անստգիւտ վարքով մը քաւուած է։ Ուր որ իմ անցեալս չեն գիտեր, խնդութեամբ առաջս կուգան ու յարգանաց ցոյցեր կը շռայլեն ինձ, բայց երբ իմանան, կը հեռանան եւ յետոյ երբ զիս լաւ մը ճանչնան, մտքերնին կը փոխեն։ Այլ իմ հէք սիրտս դառնապէս վշտացած, ինքնին իմ առանձնութեան մէջ կը քաշուիմ»։

Ոմանք կ'ըսէին իրեն. «Սիրուն ես, տիկին, և քու ձեռքդ է խաղաղութիւն և հանդըստութիւն ունենալ։ Բնաւորութիւնդ եւ ըսկըզբունքներդ քիչ մը ամոքէ, քեզի եղած առաջարկութիւնները ընդունէ՛, թո՛ղ այդ մեծ ձեւերդ, թատրունի մը չես դու»։ Այն ժամանակ վեր կը կանգնէր եւ ձեռքովը դուռը ցուցընելով այն ժպիրհ մարդուն, իր ճնշեալ ու դողդոջուն հպարտութիւնը կ'ափոփէր։ Աւա՜ղ, ժպիրհը կ'երթար բայց ցաւը կը մնար, եւ օրէ օր ծերութիւնը յամրաքայլ կը մօտենար։ Սաֆօյի հետ յօժարակամ կրնար ըսել. «Անուշ խնձորը ծայրէն կը կարմրի, ճիշդ ճիւղին ծայրէն ուր խընձորաքաղները մոռցած են...։ Ոչ, չեն մոռցած զայն, ժողվելը չեն գիտցած»։

Չկրնալով իր ցաւերը փարատել, ջանաց զանոնք թմրեցնել։ Ջերմեռանդութիւնը իր ապաւէնը եւ պատսպարանը եղաւ։ Վշտերը միտքը կը բորբոքէին. կարծէր թէ չար եւ զօրաւոր արարած մը զինքը կը հալածէր, եւ թէ սատանան անդադար կ'արգիլէր որ հեծելազօրի հրամանատարները զիրենք պաշտող կնիկներու հետ չամուսնանան եւ հըրեշտակներուն կը պաղատէր որ զինքը սատանայէն փրկեն։

Երբ 1814ին յանկարծ մտքէն եկաւ Հումպոլտէ քիչ մ'օգնութիւն եւ մխիթարութիւն խնդրել, յուսաց որ այս իմաստունը կրցածէն քիչ մ'աւելի պիտի տար, ուստի հարկաւ անոր քարոզած խիստ բարոյականութիւնը դժուարաւ մարսեց։ Հումպոլտ 1825 յուլիս 16ին կը գրէր. «Կը ցաւիմ, սիրելի Շարլօթս, որ միշտ քու տխուր մելամաղձութեանցդ վրայ կը գանգատիս, զորոնք չեմ կրնար գովել։ Քիչ մ'աշխատութեանդ չափազանցութեանը կը վերագրեմ, բայց արդարեւ ես մաս չունիմ այդ բանին։ Եթէ իմ նամակներս կարդալ գիտնաս, ամէն մէկ տողին պիտի տեսնես քու վրայ ունեցած կարեկցութիւնս եւ գորովս։ Առ քեզ ունեցած զգացումներս կը ճանչնաս. որչափ ալ կարճ եւ անցաւոր եղաւ մեր առաջին հանդիպումը, անոր քաղցր յիշատակը մտքէս չէ ելած, եւ իմ համակրութիւնս քեզ յայտնելու առիթը հաճութեամբ կ'ընդունիմ։ Մեր սիրուն եւ անդորր բարեկամութիւնն որ տարիքիս եւ յօժարութեանցս համեմատ է, կրնայ մինչ ի մահ տեւել. ո՛չ իմ եւ ո՛չ

քու մէջ կարծեմ բան մը կայ որ ասոր հակառակ։ Եթէ կրնաս այսպէս գոհ ըլլալ, ինչպէս որ ներքին համոզումս է, ամէն ինչ աղէկ կ'երթայ»։ Իբր խոհեմ մարդ, խորխորատէն կը վախնար եւ կամուրջին երկու ծայրը երկաթեայ վանդակներ կը դնէր։

Վշտացեալները մխիթարելն ամենադըժուար արհեստ մ'է։ Սիթօֆիլ միլիոնատէր օր մը տառապեալ կնկան մը կը պատասխանէր ըսելով թէ տիեզերական պատմութիւնը աղէտներու շար մ'է, թէ Հանրիէթ Թագուհին իր արքայական ամուսնոյն կառափնատին վրայ մեռնիլը տեսած էր, թէ Մարի Ստիւարթի գլուխը կտրուած էր, թէ դեղանին ժան տը Նոբլը բռնուած ու խղդուած էր։

— «Կը ցաւիմ ադոնց համար» յարեց կինը ու իր թաղծութեան մէջ ընկղմեցաւ։ Կլյեօմ տը Հումպօլտ ուրիշ կերպ կը մխիթարէր Շարլօթ Տիէտը։ Չէր ըսեր թէ ամէն մարդ իր վշտերն ունի, ընդհակառակը կը կրկնէր որ կատարեալ երջանիկ անձեր կան, եւ թէ Կլյեօմ տը Հումպօլտ անոնցմէ մին էր։

Թէեւ Շարլօթի նամակները չունինք, բայց իր հաշակատր բարեկամին պատասխաններէն ըստ բաւականի կրնանք հասկընալ։ Իրենց մէջ եղած խօսակցութիւնը հետեւեալ կերպով կրնայ համառօտիլ. — Է՛հ, ի՛նչ, կ'ըսէր այն տխուր կինը, իրա՞ւ երջանիկ ես։ — Անշուշտ, եւ ինչո՞ւ չպիտի ըլլամ։ Բոլոր կեանքս հարստութեան շնորհած ազատութիւնը վայելեցի, եւ առանց նեղութեան յօժարութեանցս հետեւեցայ։ Առողջութիւնս լաւ է եւ զուարթ եմ։ Բաղդին պզտիկ հակառակութիւններէն շատ չեմ յուզուիր։ Օդին դէշութիւնը, ձմեռուան մառախուղը զիս չեն տրտմեցներ, եւ բոլոր աշխարհի մէջ չկայ բան մը, ուրկէց հաճոյք կամ շահ չքաղեմ։ Բոլոր օրը կ'աշխատիմ եւ միշտ հանդարտ ու ժիր եմ, միշտ ինծմէ և ուրիշներէն գոհ։ — Այսպէս, բան մը չպա՞կսիր քեզ։ — Չէ՛, պէտքի ծառայութիւնը չեմ ճանչնար։ Վայելել, բայց նաեւ զրկուիլ ալ գիտեմ։ Քաղցր է ինձ կինս, զաւակներս եւ բարեկամներս քովս ունենալ, բայց երբ չտեսնեմ զանոնք հոգս չէ, Ես ինքնին կը բաւեմ։ — Ուրեմն դուն որ կը յորդորես զիս թէ քեզ գրեմ եւ կը պնդես թէ նամակներս հաճութիւն կուտան, զանոնք ընդունելու պէտք չունիս։

— Ի՞նչ ըսեմ, սիրելի Շարլօթս, ճշմարիտ հաճոյքները անոնք են, զորս կրնանք ժուժկալել, քանզի ամէն պէտք վշտի սկիզբ մ'է։ — Աստուա՛ծ իմ, կը գոչէր նա, այս երջանկութեան ժպրհութենէն սարսափած, ի՞նչ ընեմ ուրեմն նուազ տառապելու համար։ — Ինծի պէս ըրէ՛, շատ բաներու անտարբեր եղի՛ր, համոզուէ՛ թէ ինչ որ մեզ կը կրթէ՝ բարի է, ուշադրութեամբ հոգիդ կշռէ՛, աշխատէ՛ այն սրտի հանդարտութիւնը վաստկիլ զոր մանկութենէս ի վեր կը վայելեմ եւ որ ուրախութենէն նախամեծար է։ Այս վերջին սեպտեմբերի եւ հոկտեմբերի գիշերներուն երկնից պայծառութիւնը դիտեցի՞ր, կը գրէր։ Երեք մոլորակներ եւ մեծ աստղ մը միացած էին։ Ամենէ գեղեցիկ վայրկեանը առաւօտեան ժամը երեքէն չորսն էր։ Գրեթէ ամէն գիշեր կնոջս հետ կ'ելնէինք, եւ պատուհան նստելով այս տեսարանին վրայ կը զմայլէինք։ Միշտ սիրած եմ աստղները նայիլ։ Անջրպետի անհունութեան մէջ սփռուած այս աշխարհներուն առջեւ մենք կ'անհետանանք. մեր ճակատագիրը, հաճութիւնները եւ զըրկանքները՝ որոնց այնքան կարեւորութիւն կուտանք՝ սոսկ ոչնչութիւն մը կը դառնան։ Նա մանաւանդ այս աստղները որ միշտ կը շարժին՝ մարդկային ամէն սերունդները եւ բնութեան ամէն դարերը իրենց մէջ կը կապեն. ամէն ինչ տեսած են ի սկզբանէ եւ մինչեւ ի կատարած պիտի տեսնեն։ Այս խորհուրդին մէջ կը սիրեմ խորասուզիլ։ Պէտք է աստղաբաշխութիւն սորվիս, սիրելի Շարլօթս. եթէ կ'ուզես, այս բանիս համար քեզ հմտութիւն տամ, պէտք եղած գրքերը ցոյց տալով»։

Շարլօթ բարեկամին ամէն ըսածները մըտիկ կ'ընէր։ Սկսաւ երկինքը նկատել, բայց առանց ինքզինքը մոռնալ կարենալու. անսահման համաստեղութեան մէջ այն աստղը կ'որոնէր ուր երջանկութիւն պիտի գտնէր այս երկրէն մեկնած ժամանակ։ Հումպօլտ կը կշտամբէր զայս բանիս համար, եւ անդադար կը կրկնէր թէ ճշմարիտ գոհունակութեան գաղտնիքն ինքզինքդ մոռնալ եւ ըրտէդ բաժնուելով անշարժ ու յաւիտենական գաղափարներու աշխարհին մէջ ապրիլ է, այն գաղափարներուն որք անխառն բարեպաշտութեան աղբիւր եւ անկեղծ բարե-

կամութիւն կը մատակարարէն մարդուս։ Խեղճ կինը կը ջանար հաւատալ եւ մեծ աշխատութեամբ ճամբայ կ՚երնէր գաղափարներու աշխարհը երթալու․ բայց իւր յիշատակները, վիշտերն ու տառապանքները հետը կը տանէր եւ որչափ ճիգ ընէր ինքն իր էն փախչելու, ամէն անդ Շարլոթ Տիէտը կը գտնէր։ Եւ սակայն Հումպոլտի նամակները իրեն համար երկնային դանձ մ՚էին։ Բաւցր էր մտածել որ մեծ մարդ մը իր վրայ հոգ կը տանէր․ ուստի զայն «երկնային բարեկամ, աստուածային բարեկամ» կ՚անուանէր։ Մխիթարութիւնները չէին որ վէրքը կը սփոփէին, այլ մխիթարիչը, եւ այս բանին՝ ինչպէս ուրիշ շատ բաներու՝ մէջ ճշմարիտ կին մ՚էր Շարլոթ։

Բայց երկնային բարեկամը մինչեւ վերջ իր պարտքը չկատարեց։ Բաւական ժամանակ 400 Ֆրանքի տարեկան թոշակ մը կուտար Շարլոթի, որով հազիւ երկու ծայրը մէկ կը բերէր․ բայց 1835ին առանց բան մը կտակելու մեռաւ։ Պ․ Կուզօ իւր անհոգութեան կուտայ, Պ․ Հարդվիկ իւր զգոնապահութեան․ չէր ուզած որ իւր ժառանգները Շարլոթի անունը տեսնեն կտակին մէջ։ Բայց մենք կը հաւատանք որ իւր բարեկամութեան պարտքը վճարած կը համարէր։ Իւր եղբօր Ալեքսանդրի պէս, Կիյեօմ տը Հումպոլտ այն մարդերէն էր, որք բոլոր իրենց գործերը եւ առատաձեռնութիւնները կը հաշուեն, եւ որք լաւ գիտեն թէ ո՛ւր կը վերջանայ պարտականութիւնը եւ ուրկէց կ՚սկսի խենթութիւնը։ Հէք Շարլոթ հետզհետէ անօգնական մնաց, բայց իւր աստուածային բարեկամին յիշատակը միշտ քաղցր եղաւ իրեն։ Սակայն ծերութիւնը կ՚սկսէր ազդու ըլլալ․ տկարութիւնները վրայ հասան եւ իւր դիւթական մատներն ալ եւս չէին կրնար գործել։ Ուստի անօթութենէ չմեռնելու համար ստիպուեցաւ Բրունսվիգ Ֆրէտէրիք Կիյեօմ Դ․ թագաւորին աղերս մը մատուցանել։ Թագաւորը 1,000 Ֆրանքէն աւելի տարեկան թոշակ մը կապեց, զոր բավմիցս չվիտի ընդունէր, զի հետեւեալ տարին մեռաւ վատաբաղդ կինը եւ Քասէլի գերեզմանատան մէջ առաջին անգամ հանգիստ վայելեց։

Հումպոլտի գրած նամակները միշտ կարդալու արժանի են եւ մեծ հանճար մը ցոյց կուտան։ Բայց հրապոյրէ, բնականէ եւ պարզութենէ զուրկ են։ Այն իմաստութիւնը որ իր վրայ այնքան կը վստահի եւ իր առերեւոյթ բարեմտութեան վրայ․ այնքան կը պանծայ, այն իմաստութիւնն որ երբէք չը կամիր, որ դէշ օրեր չունի, որ բոլոր կեանքը իր վրայ նայելով կ՚անցընէ, որ չգիտեր ո՛չ ցնծալ, ո՛չ յուզիլ, ո՛չ բարկանալ՝ ի վերջոյ տաղտկալի ապշութիւն մը կը պատճառէ։ Արդարեւ ի՞նչ պիտի ըլլար մեր խեղճ աշխարհը, եթէ ծիծաղը, սուրբ գթութիւնը եւ արդար վայրոյթները վանէինք։ Կէօթ ըսած էր 1814ին․ «Կիյօմ տը Հումպոլտ դեկտեմբերի արեգական պէս ցուրտ ու պայծառ է։ Նամականի առ Բարեկամուհի մի կոչուած գործը ձմեռուան չքեղ ու լուսաւոր օրուան մը անժպիտ գեղեցկութիւնն ունի։ Երկինք ամպ չկայ, օդը ջինջ է, արեւը կը փայլի սառնալի մացառներու վրայ, բայց այս այն արեւը չէ՝ որ վարդեր կը ծաղկեցընէ եւ թռչուններ կը դայլայլեցընէ։»

ՕՐ***

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԿՆ

Բ․

(Շար. և վերջ)

Գրեթէ բոլոր Ակնեցիք, գեղարնակներն անգամ, քաղաքային եւ ոչ-գեղջկական կեանք կը վարեն։ Երկրագործութիւնն արդէն որ ուրիշ գաւառաց գիւղացի դասուն միակ զբաղումն եւ գլխաւոր միջոցն է ապրուստի, ա՛յնչափ քիչ եւ անկարեւոր մի տեղ կը գրաւէ Ակնայ գիւղացւոց աշխատութեանց կարգին մէջ որ կարելի է ըսել թէ [illegible]։ Բոլոր ժողովուրդը, քաղաքացին եւ գիւղացին, օտարութեան մէջ կը վաստըկի եւ հայրենիքի մէջ կ՚ուտէ, եւ իբր այս Ակն Թուրքիոյ բոլոր գաւառներէն աւելի հակեալ է պանդխտութեան, առանց որոյ [illegible]։ Պանդուխտ ունեցող միւս գաւառներն, զբ, Վան, Մուշ, Բալու եւն, երկրագործութեան պարապող ամենամեծ մաս մ՚ունին իրենց ժողովրդէն, եւ երկրագործութեան լաւագոյն պայմանաց եթէ պա-

տան ն, կարող են առանց պանդխտութեան ապրիլ իսկ։ Բայց Ակն բացառիկ մի դիրք ունի, բոլորովին քարոտ լինելով չկրնար յարմարիլ մշակութեան եւ ժողովուրդն ստիպուած է պանդխտիլ։ Ասիական ժողովրդոց մէջ երբ պակսի երկրագործութիւնը, կը պակսի արդէն ապրելու ամէն միջոց։ Իսկ առեւտրական գործողութիւնքն բաւական չեն ապրեցնել Ակնայ ժողովուրդն, ըստ որում կղզիացեալ դիրքն այդ մասին եւս դժբաղդ կը կացուցանէ զինքն։ Հաստատուներու, դրամագլխոյ շահով, զուարճալի կեանք վարելու մի տեղ է Ակն իբր մանաւոր զբօսավայր։ Ճ. շդ. այդպէս դուրսէր վաստկած արդիւնքով կ՚ապրէին Ակնեցիք ճոխ եւ շռայլ, բարեկեցիկ եւ փայելչաճաշակ, մինչ տակաւին ներկայ անձկութեան չէին ենթարկուած։ Այլ դժբաղդաբար ծանրապէս հարուած կրեցին տիրող ընդհանրական անձկութենէն, ո՛չ միայն զի դուրսի վաստակներն նուազեցան, այլ եւ զի արժէթղթոց անկումն սոսկալի վնաս պատճառեց իրենց, ըստ որում իրենց գրեթէ բոլոր նիւթական կարողութիւնը արժէթուղթի վերածուած էր առաւել քան բոլոր ուրիշ բոլոր գաւառացւոց. եւ պարտաւորեալ էին Ակնեցիք իրենց աւելորդ հարստութիւնը միւս գաւառացիներէն տարբեր եղանակաւ շահագործել. զի մինչ այդ վերջինքը կարող էին եւ են նոյն իսկ իրենց հայրենեաց մէջ այլ միջոցներով օգտիլ իւրեանց դիզած կամ աւելցուցած վաստակներէն եւ կալուածներ գնելով ապահովել զանոնք, Ակնեցիք զուրկ էին եւ են այդ միջոցներէն, ըստ որում կալուածի կարեւոր տարրը, հող եւ կը պակսին իրենց։ Ահա պատճառն Ակնեցւոց ամենէն աւելի արժէթուղթ ունենալուն եւ իբր նորա անկման հետեւանք ներկայ տնտեսական ամենախեղճ վիճակին։

Բնականաբար հաստատուն հարուստի պէս ապրողները կ՚ունենան բարեկեցութեան ճաշակ եւ ոճր, որ առատապէս կը փայլի Ակնայ մէջ, ուր մեծ նշաններ են իրենց տուներու գեղեցկութիւններն եւ կենցաղավարութեան հանգամանքն։ Խիստ շատ գաւառներէ աւելի ունին արդի քաղաքակրթութեան հետեւողութիւն թէ՛ հանրային թէ՛ մասնաւոր կենաց մէջ, թէ՛ ներս եւ թէ՛ դուրս իրենց տանց կամ երկրին։

Եւ որ չանծանօթ բնաւ Եփրատայ ձախակողման գաւառաց մէջ (ի մեծ Հայաստան) իգական սեռի ազատութիւնն, Ակնայ մէջ կը տիրէ հաւասար արանց։ Կանայք կ՚ընդունին համարձակաբար հիւրեր, կը խօսակցին, կը սեղանակցին, կը կենակցին, թէ եւ այդ հիւրերն իրենց սեռէն չլինին։ Եւ եթէ իրենց գլեատուց եւ զարդեղինաց մէջ հնութեան ինչ ինչ աւելորդ հետքերն ալ ջնջեն, որք չեն վայլեր բնաւ իրենց նորաէր կենաց եւ համարձակ ու ազատ կենցաղավարութեան, Ակնայ կանայք ըստ ամենայնի համակերպած կը լինին ժամանակիս պահանջմանց ի նպաստ իգական սեռի ազատագրութեան։ Եւ շատ միջոցի պէտք չկայ այդ ամէնն ալ կատարուելու համար։

Այուշեխ եւ Կամարկապ թէպէտ ըստ պաշտօնական արձանագրութեանց կամ անուանակոչութեանց գիւղ կը կոչին, բայց ո՛չ ինչ պակաս, ո՛չ ինչ յետնեալ, ո՛չ ինչ ստոր քան քաղաքն իրապէս արուարձաններ են անոր կամ թաղեր, յորս ճիշդ մի եւ նոյն քաղաքացիական կեանքը կը տիրէ, նոյն ճաշակաւ եւ նոյն ոգւով։ Իսկ եթէ երբէք ուզէ մէկ մը գիւղ անուանել զանոնք, պէտք է յայնժամ գիտնալ թէ Հայաստանի ամենազարգացեալ, ամենայառաջադէմ եւ ամենաքաղաքակրթեալ գիւղերն են նոքա ամէն հանգամանօք, ի բաց առեալ երկրագործութիւնն զոր չունին իրենք ամենեւին եւ որ գիւղական կենաց յատկանիշն է այս կողմանց համար։ Կամարկապ եւ Այուշեխ $^{3}/_{4}$ական ժամ հեռի են քաղաքէն։ Նոյնպէս նշանաւոր է նաեւ Բինկեան գիւղն որ ունի սակայն փոքր ինչ հողագործութիւն եւ որ քաղաքէն հեռի է 12 ժամ։

Փոքր է Ակնայ վիճակը եւ Բարբերդի կուսակալութեան ներքոյ Գայմագամութիւն լինելով հանդերձ յատուկ առաջնորդական թեմ մի է, ինչպէս են իւր սահմանակից այնքան մերձաւոր գաւառներն։

Ըստ 1883ի վիճակագրութեան մը, Հայք են 8,853 ի քաղաքն և ի գիւղօրայս, Թուրքեր 10,300, որոց 1,700ը Շիի մահմետական են քուրդ ազգաւ։ Բացի սոյունց, ըստ բնականին Արաբկիրի, ըստ քաղաքականին Ակնայ վերաբերող Աղըն անուն գիւղախումբին մէջ (Նահիյէ) կը բնակին իբր 2,500 Հայեր եւ 4,000 Թուրք եւ քուրդ Մահմետականներ։

Հայերէն իբր 600 յունադաւան են (Հայ-Հռոմ անունով) եւ իբր 70 բողոքական։

Կրթական վիճակը հետեւեալ կերպիւ կը ներկայի․

Հայք ունին 9 վարժարան (բոլորն ալ երկսեռ, մի քանիք զատ զատ) մէ՛ ի քաղաքն եւ թէ՛ ի գիւղօրայս։ Թուրքեր 30 (մին Բէ-չ...), Հայ-Հռոմք 1 եւ Բողոքականք եւս 1 վարժարան։

Հայոց այդ ինն վարժարանաց մէջ, յորս լաւագոյնք եւ յառաջադէմքն են քաղաքիս Նարեկեան եւ Ներսէսեան, Կամարկապի Արամեան, եւ Բինկեանի Մեսրոպեանը, կը դաստիարակուին 535 արու եւ 191 էգ ուսանողք 34 պաշտօնէից ձեռքով, որոց միահամուռ ծախքն է տարեկան 68,500 դահեկան որ կը գոյանայ քաղաքի մէջ եկեղեցեաց հասոյթ էին 1/5ն, մնացեալն թոշակներէ եւ նուէրներէ․ իսկ ի գիւղօրայս եկեղեցապատկան եւ որ նոյն է դպրոցապատկան կալուածներու արդիւնքէն, վաղագոյն ժամանակներէ գնուած եւ ապա հովուած բարեպէր նախնիքներէ։ Այս հաշիւ որմէ կը տեսնուի թէ Հայոց իւրաքանչիւր 12 անձէն մին ուսանող է եւ մէն մի ուսանողի համար տարեկան ծախք կը լինի 94 դահեկան, պատիւ կը բերէ Ակնեցւոց կրթական գործի մէջ, իսկ երբ յիշենք թէ ուսուցիչներն գրեթէ մեծ մասամբ ձեռնհաս են եւ իւրաքանչիւր դպրոց հոգաբարձութիւն ու յատուկ ծրագիր ունին, բաւական առիթ կ՚ունենանք մխիթարուելու Ակնայ ուսանողաց ապագայի մասին։ Վճարեալ տեսուչ միայն կը պակսէր։

Ազգային գործոց մէջ Ակն հայրենակցաց երկրորդ Զմիւռնիան կրնայ համարուիլ․ Սահմանադրութիւնն ամենուրեք գործադրեալ, եւ բոլոր պաշտօնական մարմիններն ընտրուած եւ ի կենդանութեան էին, Երեսփոխանական ժողովէն սկսեալ մինչեւ ի Թաղական խորհուրդս եւ ի Հոգաբարձութիւնս, որոց անդամք էին բաւական զարգացեալ եւ ընդունակ։ Ընդհանուր ժողովոյ ատենագրութիւններն կանոնաւորապէս արձանագրուած, եւ բոլոր պաշտօնական արձանագրութիւնքն ըստ պատշաճի բոլորած էին։ Եւ զարմանալու չէ, զի ոչ միայն Ակնեցիք բաւական մեծ առաւելութիւն ունին բազում գաւառաց վրայ, այլ եւ զի Գերշ. Տ. Գաբրիէլ Ծ. Վ. Սրուանձտեանցն Առաջնորդ ունէին որ Ակնայ նման մի քանի գաւառներ միանգամայն կարող է նոյնքան դաստիարակել մխիթարիչ վիճակի վերածել, եւ որոյ համար այնքան իրաւունք ունին խնդրել միշտ իրենց Առաջնորդ մնալ․ սակայն «բռունք յափշտակին» զնա առաւելագոյն եւ պատշաճագոյն իրաւամբ։

Մի եւ եթ վանք կայ յԱկն «Երեւման Ս. Փրկիչ» անուն, այն ալ կիսաւեր․ մէկ մէկ ուխտատեղի ալ կան ի Կորուշլա (Ս. Կոզմոս եւ Դամիանոս) եւ յԱրմակայ գիւղ (Ս. Գրիգոր Նարեկացի)։ Բաց ի Առաջնորդէն, մի վարդապետ միայն կար բոլոր վիճակին մէջ։

Ապուշեխի եկեղեցւոյն մէջ եկեղեցական մի քանի ձեռք զգեստներ խիստ թանկագին եւ նշանաւոր են յատուկ տեսութեան արժանի։ Նոյնպէս նշանակելի են Օշինի թագաւորութեան միջոցին օրինակուած մի ձեռագիր Աւետարան եւ Ս—— անուանեալ մի այլ ձեռագիր մագաղաթեայ Աւետարան իբր ազգային հնութիւն։

ՄԱՐԿՈՍ ՆԱԹԱՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՄԵՆ. Տ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲԱԶԱՆ

Թուրքիոյ Հայոց Նորընտիր Պատրիարք Ամեն. Վեհապետեան Յարութիւն Սրբազան ապրիլ 15ի երկուշաբթի առաւօտուն մայրաքաղաքս հասաւ, Երուսաղէմէն ի Կ. Պոլիս իւր ճանբուն վրայ ամենուրեք նմանը չտեսնուած փայլուն ընդունելութիւն մը գտնելով ո՛չ միայն Հայ հասարակութեան, այլ նաեւ բնիկ և օտար ուրիշ ազգութեանց կողմէ։

Ն. Սրբազնութիւնն՝ ընկերակցութեամբ Գեր. Իզմիրլեան Եպիսկոպոսի, Երուսաղէմի միաբաններէն Արժ. Գաբրիէլ վարդապետի, եւ Փանոսեան Գէորգ էֆէնտիի, ապրիլ 12, ուրբաթ կէս օրին Իզմիր հասաւ աւստրիական Լոյտի շոգենաւով։ Ընդառաջ գնացին ի շոգենաւն՝ Վսեմ. Խըրէֆ փաշա, Գեր. Մուրատեան Մելքիսեդեկ Սրբազան, Սպարթալեան էֆէնտի եւ Իզմիրի բոլոր Հայ

երեւելիք։ Ս. Պատրիարքը պաշտօնական նաւակով մը ցամաք հանուելով, հանդիսապէս տարուեցաւ Ս. Ստեփանոս եկեղեցին, ուր ընդունուեցաւ եկեղեցական մարմնոյն կողմէ որ թափօր կազմած դիմաւորեց զնա։ Անդ, Ն. Սրբազնութիւնն աղօթեց Վեհ. Սուլթանին արեւշատութեան եւ Հայ ազգին բարօրութեան համար։ Պաշտօնական մարմինք եւ ժողովուրդը շքեղ եւ ցնծագին ընդունելութիւն մ'ըրին։ Երեկոյին փառաւոր սեղան մը տրուեցաւ Վսեմ. Յ. Սպարթալեան էֆէնտիի ծովեզերեայ շքեղ ապարանքին մէջ, եւ յաջորդ օրը, շաբաթ, Ս. Պատրիարք Հայրը մեկնեցաւ Իզմիրէն Կ. Պոլիս գալու համար։

Ս. Պատրիարք Հօր հանդիսաւոր ընդունելութեան կարգադիր Մասնախումբը Լոյտ'ի ընկերութենէն վարձած էր Ժէ-բէրնէր շոգենաւն, որ՝ իւր մէջ ունենալով Եկեղեցական դասուն, Ազգ. Երեսփոխանութեան, Ազգ. Վարչութեան, Հայ երիտասարդութեան, Հայ մամլոյ, Ազգ. ընկերութեանց և Պատրիարքարանի պաշտօնէութեան կողմէ ներկայացուցիչներ՝ թուով իբր 60, շաբաթ երեկոյ ժամը 11ին մեկնեցաւ Կ. Պոլսոյ նաւահանգիստէն ի Դարդանէլ։ Հրաւիրակները շատ գեղեցիկ գիշեր մը անցուցին Մարմարայ'ի վրայ։ Կիրակի առաւօտուն կանուխ Ժէ-բէրնէր հասաւ Դարդանէլ, և հրաւիրակք քաղաքն ելան ժամերգութեան ներկայ գտնուելու համար եւ մեծ յարգանօք եւ համակրանօք ընդունուեցան։ Եկեղեցական հրաւիրակներէն Գեր. Գերձակեան Եպիսկոպոս Պատարագ մատոյց, ապա հրաւիրակք այցելեցին տեղւոյն երկսեռ վարժարանն եւ քաղաքին այլ եւ այլ կողմերը։ Քիչ վերջը Թէնէտոս կղզիէն հեռագիր եկաւ թէ Ս. Պատրիարքը բերող Էսբէրօ շոգենաւը կղզիէն մեկնած էր կիւրակէ առաւօտ։ Չանագ-Գալէի ազգայինք յատկապէս վարձեալ նաւակով մեծ շոգենաւով մ'ընդառաջ գնացին Նորին Սրբազնութեան։ Էսբէրօ՝ Չանագ-Գալէի դիմաց երեւցաւ ժամ 2 1/2ին։ Անմիջապէս Ժէ-բէրնէր իւր կայմեր զարդարեց գոյնզգոյն դրօշներով, եւ Չանագ-Գալէի կառավարութեան կողմէ նուիրեալ պետական մեծ մակոյկն Էսբէրօյի վրայ գնաց ուր Ն. Սրբազնութիւնը դիմաւորեցին եկեղեցական եւ աշխարհական հրաւիրակներէն պատգամաւորութիւն մը։ Յ. Մերճէմէզօղլի էֆէնտի, ի դիմաց Հրաւիրակ Պատգամաւորութեան, հրաւիրեց զՅարութիւն Պատրիարքն ի Ժէ-բէրնէր, արտայայտելով Ազգին զգացած ուրախութիւնն եւ Ն. Սրբազնութեան վրայ տածած վստահութիւնն։ Ամեն. Յարութիւն Պատրիարքի պատասխանի շնորհակալութիւն յայտնեց, եւ հրաւիրակաց հետ ուղեւորեցաւ ի Ժէ-բէրնէր որ իւր մեծ կայմի վրայ պարզելով Օսմ. դրօշն, ողջունեց Հայոց Պատրիարքը։ Ն. Սրբազնութիւն ընդունեցաւ համայն Հրաւիրակաց կողմէ որք երկու կարգի վրայ շարուած, մի առ մի ներկայացուեցան Իրեն եւ պատիւ ունեցան աջն համբուրելու։ Նախ Գեր. Հմայեակ Եպիսկոպոս ի դիմաց Հայ եկեղեցականութեան խօսք առնլով, բացատրեց համայն Հայ ազգին նոյն օր զգացած ուրախութիւնն, հաստատեց Ն. Սրբազնութեան մատուցած ծառայութիւններն եւ Ազգին հետ նաեւ Հայ եկեղեցականութեան վստահութիւնը, թէ նորընտիր Պատրիարքը, շնորհիւ իւր բազմամեայ գաւառային փորձառութեան, պիտի կարենայ նպաստել բարւոքման ազգային անկերպարան վիճակին։ Ապա խօսեցան Յ. Թորոսեան էֆէնտի՝ ի դիմաց Երեսփոխանութեան եւ Մ. Մէզպուրեան էֆէնտի՝ ի դիմաց Վարչութեան, շնորհաւորելով Ամեն. Յարութիւն Պատրիարքի պաշտօնը։ Ն. Սրբազնութիւնն, ի պատասխանի այս ուղերձներուն, յայտնեց իւր շնորհակալութիւն՝ իրեն եղած պատուոյ եւ Ազգ. Երեսփոխանութեան վստահութեան համար, եւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ վասն Վեհ. Սուլթանին եւ Հայ ազգին։

Չանագ-Գալէի Հայ եւ Յոյն հասարակութեանց կողմէ յատուկ պատգամաւորութիւններ շոգենաւ գալով իրենց յարգանքը մատուցին։ Կէս օրին ճանբայ ելաւ Ժէ-բէրնէր, Կէլիպօլու հանդիպելով՝ ուր համակրական ցոյցեր եղան նոյնպէս տեղական Կառավարութեան, Հայոց եւ Յունաց կողմէ եւ երեկոյեան ժամ 12ին խարիսխ վերցուց եւ ուղղուեցաւ դէպ ի Կ. Պոլիս։ Երեկոյեան սեղանն ուր կը նախագահէր Ս. Պատրիարքն, յոյժ ոգեւորեալ եղաւ. բաժակներ առաջարկուեցան Վեհ. Սուլթանին, Ս. Պատրիարքին կենաց, ինչ-

պէս եւ Երեսփոխանութեան, Հայ երիտասարդութեան, Հայ մամլոյ և այլոց կենաց։

Երկուշաբթի առաւօտ նեղուցէն ներս մտաւ ժէ-բէՊեէ եւ ժամ 1½ին կանգ առաւ Նէնի-Գափուի առջեւ։ Նոյն ժամուն Պատրիարքական Գեր. Տեղապահ Հայրն, Ազգ. Ժողովոյ Վսեմ. Ատենապետն եւ Քաղաքական Ժողովոյ անդամք պետական շոգեմակոյկով մօտեցան ժէ-բէՊեէի եւ հրաւիրեցին զՍ. Պատրիարքն։ Արդէն քանի մը մասնաւորաց փոքր շոգենաւներ եւ նաւակներ շրջապատած էին զժէ-բէՊեէ եւ ամէն կողմէ կեցցէներ եւ ծափահարութիւնք կը լսուէին, երբ Ս. Պատրիարքն երեւցաւ շոգենաւուն սանդուխին վրայ։ Երբ պետական շոգեմակոյկը մերձեցաւ Նէնի-Գափուի նաւամատոյցին, Ն. Սրբազնութիւնն ընդունեցին Գեր. Նար-Պէյ, Ալլահվերտեան եւ Աշըգեան Եպիսկոպոսունք, Քաղաքական Ժողովոյ Ատենապետ Պէյը, բազմաթիւ վարդապետներով եւ ամէն թաղէ դրկուած քահանայներով ու Թաղականներով։ Բիւրաւոր հանդիսականներ Սանտըգ-Պուրնույի գրօսարաններէն մինչեւ Գում-Գաբուի կայարանն ամէն մատնաչափ հող գրաւած էին, մինչեւ իսկ Հիսար-Տիպիի կիսափուլ պարիսպներն ու տուներու տանիքները եւ կը ծափահարէին «Կեցցէ Յարութիւն Պատրիարք»։ Ն. Սրբազնութիւնն Նէնի-Գաբուի նաւահանգստի պաշտօնատան մէջ փոքր ինչ հանգստանալէ յետոյ, Մայր եկեղեցի տարուեցաւ թափօրով եւ մեծ հանդիսիւ։ Եկեղեցին լուսազարդեալ էր կատարելապէս. Ս. Պատրիարքը՝ քանի մը շարականաց երգեցողութենէ յետոյ, բեմն ելնելով, պահպանիչ մ'ըսաւ, և ապա՝ հայերէն և թուրքերէն լեզուաւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ վասն կենաց Օգոստ. Սուլթանին, և շնորհակալութիւն յայտնեց Աստուծոյ որ զինքը կոչած էր յայս բարձր պաշտօն, Տէրութեան և Ազգին։ Յետոյ օրհնեց զԱզգն և ներկայ ժողովուրդն։ Այս բանախօսութենէ յետոյ, Ս. Պատրիարքը դարձեալ հանդիսիւ առաջնորդուեցաւ ի Պատրիարքարան ուր ընդունեց եպիսկոպոսաց և վարդապետաց դասն. ապա ներկայացաւ Կրօնական Ժողովն, որոյ Ատենապետը Գեր. Խորէն Նար-Պէյ Սրբազան լոտ. պատշաճի Ս. Պատրիարքի գալուստը շնորհաւորելով, մաղթեց երկար եւ բարեյաջող կեանս Ն. Սրբազնութեան, եւ ի լրում ըղձից Ազգին օգնականութիւնն Աստուծոյ, խոստանալով Ժողովոյն կողմէ ամէն աջակցութիւն։ Ս. Պատրիարքը շնորհակալութիւն յայտնեց Կրօնական Ժողովոյն եւս, եւ ապա ընդունեց Քաղաքական Ժողովոյ, Երեսփոխանութեան, Թաղական խորհրդոց, Հոգաբարձութեանց, ազգային երեւելեաց շնորհաւորութիւններն և երեկոյին Երուսաղեմատուն գնաց։

Երեքշաբթի օրը Ռուսաց, Պարսից և Բուլղարական դեսպանատանց առաջին թարգմանք, Հայ-հռոմէական պատրիարքական փոխանորդն եւ ազգային երեւելիք Երուսաղեմատուն գնացին ի շնորհաւորութիւն Ս. Պատրիարք Հօր։ Իսկ չորեքշաբթի օրն Երեսփոխանական Ժողովն ի նիստ հրաւիրեցաւ ի Մայր եկեղեցի, նորընտիր Պատրիարքի Սահմանադրական Ուխտը լսելու համար։

Ժամը 4ն էր երբ Երեսփոխանք՝ թուով 81, հաւաքուեցան Մայր եկեղեցւոյ աջակողմեան Ս. Խաչի տաճարն որ պատշաճապէս պատրաստուած էր սոյն հանդիսաւոր նստին համար։ Ժողովոյ շրջափակը կարելի եղածին չափ նեղ ձգուած էր, տեղ թողլու համար յոգնախուռն բազմութեան որ առաւօտուն կանուխէն փութացած էր Պոլսոյ ամէն թաղերէն ի Մայր եկեղեցի։ Ատենապետ Վսեմ. Տիգրան էֆէնտի ատեանը բանալով, յայտնեց ժողովոյ գումարման նպատակն եւ հրաւիրեց Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովոց Դիւաններն, ինչպէս եւ Գեր. Իգմիրլեան Սրբազանն, Նուրեան, Թորոսեան եւ Ս. Մանուկեան էֆէնտիներն որպէս զի Երուսաղեմատուն երթալով, հրաւիրեն զՍ. Պատրիարքն։ Պատգամաւորք առաջնորդութեամբ Գեր. Տեղապահ Հօր գնացին յԵրուսաղեմատուն և քառորդ ժամէ յետոյ բերին զՍ. Պատրիարքն ի Մայր եկեղեցի։ Համայն Երեսփոխանութիւնն եւ ժողովուրդն յոտնկայս ողջունեցին Ս. Պատրիարք Հօր գալուստը, և Ատենապետ էֆէնտի հակիրճ այլ ընտիր բանախօսութեամբ մը ի դիմաց Երեսփոխանութեան շնորհաւորելով Ս. Պատրիարք Հօր բարձր պաշտօնը, վերջացուց սա բառերով.

«Եւ արդ, պատիւ ունիմ յանձնել Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան այն գէկը որով յանձն կ'առնուք

վարել ազգային նաւն յովկիան արդի քաղաքակըրթութեան »:

Զայս ընելով Ամենապետ էֆէնտի սարաւ յանձնեց Սահմանադրութեան տետրը Նո Սրբազնութեան ։ Յայնժամ Ամեն. Յարութիւն Պատրիարք յոտն ելնելով, առաւ Սահմանադրութիւնն եւ իւր աթոռոյն առջեւ կանգնած ու երեսը Սեղանին դարձուցած, յուզեալ այլ յստակ ձայնիւ արտասանեց Սահմանադրական Ուխտն .

« Առաջի Աստուծոյ եւ ի ներկայութեան Ազգային ժողովոյս, հրապարակաւ ուխտեմ հաւատարիմ մնալ Տէրութեան եւ Ազգիս, եւ ճշմարտապէս՝ հսկել Ազգային Սահմանադրութեան անթերի գործադրութեանը »:

Մայր Խորանի վարագոյրը բացուած էր այս պահուս եւ սեղանը լուսազարդեալ էր շքեղապէս։ Պատկառելի էր տեսարանն, մինչ Ս. Պատրիարքը՝ շրջապատեալ եկեղեցական եւ աշխարհական խուռն եւ երկիւղած բազմութենէ, յետ արտասանելոյ զիւր Ուխտ, դարձաւ Երեսփոխանութեան եւ առաջին անգամ ի ձեռին առնլով Պատրիարքական գաւազանն, վերաբազմեցաւ իւր Աթոռին վրայ, Երեսփոխանութեան եւ ժողովըրդեան ցնծագին « կեցցէ » ներով եւ ծափահարութեամբք, որք տեւեցին քանի մը վայրկեան :

Այս ծափահարութիւններէ յետոյ, խօսք առաւ Ս. Պատրիարք Հայրն եւ գեղեցիկ բանախօսութիւն մ՚ արտասանեց, խնդրելով Երեսփոխանութեան աջակցութիւնն իւր ծանր պաշտօնի կատարման համար, եւ յայտնելով թէ ինք պիտի կատարէ իւր պարտաւորութիւններ համաձայն Սահմանադրութեան անյեղլի սկզբանց, պահելով Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ աւանդութիւններն ու դաւանութիւններն ։ Ս. Պատրիարքն օրհնեց ապա զԱզգն, մաղթանքներ ըրաւ վասն կենաց Օսմանեան Վեհափառին՝ Սուլթան Համիտ Կայսեր, եւ վասն նախարարաց:

Բոլոր Երեսփոխանք եւ ունկնդիր ժողովուրդը սրտեռանդն ձայներով կրկնեցին Ս. Պատրիարք Հօր օրհնութիւններն ու բարեմաղթութիւններն, բուռն ծափահարութեամբ գոչելով « Կեցցէ Սուլթան Համիտ Կայսրն » եւ « Կեցցէ Յարութիւն Պատրիարք »:

— Ապա բոլոր եկեղեցականք միաբերան երգեցին « Ուրախ լեր Ս. եկեղեցի » եւ « Յօժ. Նուբէն՝ մեզ ժամանեա » շար. կաններն եւ Արժ. Տ. Կարապետ Քահանայ Սէթեան մաղթանք մ՚ուղղեց առ բարձրեալն Աստուած:

Այս հանդիսաւոր արարողութենէն յետոյ, Քաղաքական ժողովն հրաժարական մատոյց իւր երկամեայ պաշտօնավարութիւնը լրացած ըլլալուն համար, սակայն ժողովականք միահամուռ խնդրեցին որ ամիս մը եւս շարունակեն իրենց պաշտօնը, ցվերաբացումն Ազգ. ժողովոյ նոր նստաշրջանի:

Ամենապետ էֆէնտի 1884 տարեշրջանի փակման ճառն արտասանեց եւ ժողովը շընորհակալեաց քուէ տուաւ առ Պատրիարքական Տեղապահն, առ Մայր Դիւանն եւ առ Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովս, իրենց աշխատութեանց համար:

Յետ այսորիկ, Ս. Պատրիարք Հայրն, առաջնորդութեամբ եկեղեցական եւ աշխարհական Երեսփոխանաց եւ շրջապատեալ ժողովրդեան բազմութենէ որք ճանբուն երկու կողմը խռնեալ, նորա աջը կը համբուրէին, ելաւ ի Պատրիարքարան եւ անցաւ ի գլուխ իւր բարձր պաշտօնին:

ՆՈՐԱՎԷՊ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

(ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՉԻ Մ՚ ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ)

Ռուսիոյ հարաւային նահանգներէն միոյն մէջ գարշահոտ և ծանծաղուտ վայրի մը շուրջը շինուած է Նելադնոյէ մեծ աւանն, որ, մերձաւորագոյն հաշուով, հազար բնակիչ ունի: Այս աւանի բնակիչները բաւական ուրախ եւ զուարճալի կեանք մը կ՚անցունեն: Տեղական յաջող պայմաններն եւ հողին բնական առատութիւնը միջոց տուած են նոցա երկրագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ զբաղիլ: Նելադնոյէ, մեծ ճանապարհէն հեռի ամայի տեղ մը գտնըւելուն պատճառաւ, տակաւին խստութեամբ կը պահպանէ իւր նահապետական սովորութիւնները: Աւանդութիւնները, դու-

չակութիւններն եւ ազէտ քահանայից խօսքերը Նելադնոյէի բնակչաց համար իբրեւ սուրբ օրէնք կ'ընդունուէին, եւ առ ոտն կոխել այդ օրէնք, կը նշանակէ տարաժամ կորստեան մատնել իւր անձը։

Այս աւանին մէջ հոգեւոր հայրերը մասնաւորապէս մեծ յարգանք եւ համակրանք կը վայելէին։ Գեղեցիկ այգիներով շրջապատուած են նոցա տուներն, որոնք իրենց գեղեցկութեամբ ետ չեն մնար նշանաւոր վաճառականաց տուներէն։ Առանց քահանաներու օրհնութեան ո՛եւ է գործի չեն ձեռնարկեր Նելադնոյեցիք, և քահանայք տեղեակ են նոցա ընտանեկան գաղտնեաց, հարստութեան, եւ երկնային շանթեր կ'սկսին թափուիլ այն մարդու գլխին որ առանց իրենց խորհրդակցութեան բան մը կ'ընէ։

Գրեթէ գիւղին մէկ ծայրը կը գտնուէր Եգոր Բեբիակինի տունը։ Նորա ընտանիքը մեծ չէր, եւ կը բաղկանար իւր ամուսնէն՝ Ակսինեա, իւր դստրէն՝ Կատերինա, որ տասըն հինգ տարեկան սիրուն աղջիկ մ'էր։ Եգոր իւր ամուսնէն աւելի ծեր էր, և լըռակեաց ու ընկերական կեանքէն ինքզինքն հեռի պահող կրօնամոլ մը. ամենայն հոգածութեամբ պահք կը պահէր և շատ քիչ անգամ ետ կը մնար եկեղեցիէն։

Ակսինեա իւր ամուսնոյն հակապատկերն էր բոլորովին. սպիտակադէմ ու վայելչակազմ կին մ'էր։ Որչափ ամուսինն եկեղեցի ու կրօն կը սիրէր, նոյնքան ինքն զբօսասէր ու զարդասէր էր։ Բայց ասոր համար ամուսնէն միշտ ծեծ կ'ուտէր։ Բեբիակին միջակ հարստութեան տէր անձ մ'էր. ունէր երեք զոյգ եզներ, կով, ձի և քսան ոչխար։ Վաղուց վճռած էր իւր աղջկան համար տնային փեսայ մը գտնել, ըստ որում չէր ուզեր բաժնուիլ իւր միամօր դուստրէն։

Բեբիակինի ամենէն մերձաւոր դրացիներն էին որբեւայրի Մարիա Սկորայա եւ իւր քսանամեայ որդին, Կոնստանտինը։ Սկորայա հարուստ էր իւր տնտեսական գործերու համար. երկու գործաւոր եւ գործաւորուհի կը բանեցնէր։ Կոնստանտին վայելուչ եւ ուժեղ երիտասարդ մ'էր. քիչ մ'ուսում ունենալուն պատճառաւ, մտաւորապէս աւելի բարձր դիրք ունէր քան իւր ընկերներն։ Մարիա միշտ Կոնստանտինի կ'առաջարկէր ամուսնանալ, իսկ Կոնստանտին կ'ըսէր.

— Թող այս զօրաժողովէն ալ անցնիմ, տեսնենք ի՛նչ կը լինի. չեմ ուզեր որ կինս տունը թողլով զինուոր գրուիմ։

Նելադնոյեցիներու կեանքը կ'անցնէր խաղաղ ու հանդիստ, երբ յանկարծ լուր տարածուեցաւ թէ հեծելազօրաց գունդ մը կուգայ իրենց գիւղն, և յիրաւի շուտով երեւցան քանի մը հարիւր հեծելազօրներ, որոնցմէ շատերը բաժնուած էին իրենց կիներէն եւ շատերը պսակուած չէին, եւ սոյն աւանի ընտանեկան յարկը բաժանմանց եւ խռովութեանց թատր դարձուցին։ Այնուհետեւ Ակսինեա Բեբիակինա ինքզինք արբեցութեան տուաւ եւ ամբողջ օրեր տուն չէր վերադառնար։ Եգոր քանի մ'անգամ մեռցնելու աստիճան ծեծեց զայն, բայց ի զուր. Ակսինեա կը շարունակէր իւր ամօթալի վարմունքը։ Վերջ ի վերջոյ անգամ մը բոլորովին անյայտացաւ։ Նոյն ժամանակները Կատարինա չափահաս աղջիկ մ'եղած էր։ Եգոր արդէն բազմաթիւ անգամներ գնացած էր իւր տան քահանային մօտ Կատերինայի ամուսնութեան մասին խօսելու, քահանայն ալ պատասխան տուած էր թէ յառաջիկայ ուտիքին անշուշտ կ'ամուսնացընէ։

Ձիւնը հալած էր։ Կռունկներու ձայները կը լսուէին օդի մէջ։ Բլուրները կանաչ սաւանով ծածկուած էին։ Յուզիչ զգացումներ գրաւած էին ամեն սրտեր։ Սիրելու փափաք մը կ'զգար ամեն մարդ։ Երեկոյ մը, ուշ ատեն, Կոնստանտին Սկորի փողոցէն կ'անցնէր արագաքայլ Բեբիակինիի տան քովէն։ Մօտենալով նոցա խրճիթին, կամաց մը սուլեց։ Եւ ահա երեւցաւ Կատերինա։ Ամենեւին չզարմացաւ Կոնստանտինի ներկայութեան վրայ։

— Կը բաւէ, Կատերինա, ըսաւ Կոնստանտին, ալ չեմ ուզեր ամուրի մնալ, եկ միասին ամուսնանանք։

— Լաւ հետեւանք մը չունենար այդ, պատասխանեց Կատարինա։ Հայրս ինձ ամենեւին չամուսնացներ քեզ հետ։ Դու չես դար մեզ հետ ապրելու, նա ալ ինձմէ բաժնուիլ չուզեր։ Բաց աստի քեզ չսիրեր, եւ կ'ըսէ թէ դու կռուարար ես եւ շատ քիչ անգամ եկեղեցի կը յաճախես։

Կոստանտին Սկորի առ ժամ մի խորին մտածութեան մէջ ինկաւ, բայց յետոյ գը-

լուխը բարձրացուց․ աչաց մէջ տարօրինակ յանդգնութիւն մը կ'երեւէր։ Եւ Կատերինայի ձեռներն իւր ձեռաց մէջ ամուր մը սեղմելով, ըսաւ․

— Լսէ, Կատեա, եթէ յիրաւի կը սիրես զիս, եկ խոյս տանք միասին։ Ձիերը շատ քաջ են և մեզ Ղազախներու քով կը հասցընեն իսկոյն․ այնտեղ ալ կ'ամուսնանանք․ ի՞նչ կ'ըսես, միթէ այսպէս լաւ չը՞ լինիր։

— Ո՛չ, սիրելիս, այդ անկարելի է։ Հօրս կամաց ամենեւին չեմ հակառակիր․․․ Փախի՛ր շուտով, որովհետեւ այնպէս կ'երեւի որ հայրս կուգայ։

Յիրաւի փողոցի մէջ երեւցաւ Եգոր, որ գաւազանի մը վրայ յեցած, հանդարտ կը քայլէր։ Վիշտն եւ հոգեր տարաժամ ծերացուցած էին զայն․ սակայն այն օր նորա տխուր դիմաց վրայ բնականէն դուրս ուրախութիւն մը կը փայլէր։ Այս ուրախութիւն լիակատար ընելու համար գինետուն մտաւ եւ քանի մ'անգամ ծունր դրաւ Բաքոսի առջեւ։ Եգորի այսպիսի ուրախութեան պատճառն այն էր որ իւր աղջկան համար քահանայն փեսացու մը գտած էր Պիոտր անուն, որ նորեկ աղքատ ընտանիքի մը կրտսեր զաւակն էր։ Եգոր առանց իւր դիտաւորութիւնն յայտնելու, Պիոտրին առաջարկեց տարի մը իւր քով ծառայել իբր գործաւոր։ Պիոտր և իւր ընտանիք ծերուկի նպատակը կը հասկնային եւ ուրախ էին այն պատահական բարեբաղդութեան համար։

— Հոգ չէ, կ'ըսէր ինքնիրեն Եգոր․ Պիոտր գեղադէմ չէ, ահա այդ պատճառաւ գոնէ կը լսէ եւ կը յարգէ զիս։ Միայն թէ տա՛ր Աստուած որ զինուոր չը տանէին։ Բայց եթէ տանելու ալ լինին, ի՞նչ ընելու է․ մինչեւ վերադարձ կը համբերեմ, թէ որ ողջ մնամ․ Կատեաս ալ կը համբերէ․ կ'երեւի Աստուծոյ կամքն է այս․․․ Տէր Աստուած, բայց Ակսինեա ո՞ւր կորաւ որ այսքան ժամանակ չերեւնար․․․ Ներէ՛ ինձ, Տէր, իմ մեղքերս։

Եգոր նոյն գիշեր երկար ժամանակ արթուն մնաց։ Յուզեալ եւ ջերմ աղօթք կը մատուցանէր Աստուծոյ, որպէս զի գէթ ծերութեան վերջին օրերն անդորր ու խաղաղ կեանք մ'անցունէ։

Քանի մ'օրէ ի վեր Բերիակինի տան մէջ նոր գործաւոր մ'ընդունուած էր։ Հակառակ իւր երիտասարդութեան, ծերունիի դէմք կը կրէր․ աչքերը փոքրիկ էին, ուղիղ նայիլ չէին կարող․ բաց աստի, խուլոտ ձայն մ'ունէր։

Ընդհանրապէս իւր արտաքին երեւոյթն չափազանց անախորժ ազդեցութիւն կ'ընէր տեսնողին վրայ։ Իսկ գործաւորն առանց յոգնելու կ'աշխատէր անդադար՝ իւր յուսոց իրագործման համար։ Ծերունին անոր վրայ նայելով գրեթէ կ'սքանչանար։ Բայց Եգոր որչափ կ'սկսէր սիրել Պիոտրն, Կատերինա նոյնչափ կ'սկսէր ատել զայն։ Կատերինա դառնապէս կը հեծէր զգալով որ իւր հայրն դէշ խորհուրդ մը յղացած է։ Իսկ Սկորի գուշակելով ծերունիի դիտաւորութիւնն, այն աստիճան յուսահատած էր որ քիչ էր մնացած ջուրը նետեր ինքզինքն։ Առաջ գոնէ Եգորի բացակայութեան ժամանակ կարող էր քաղցր խօսակցութիւններ ընել Կատերինայի հետ, իսկ այժմ այդ երջանկութենէն ալ զրկուած էր, ըստ որում գործաւորն ամբողջ օրը տունը կը մնար։ Այսու ամենայնիւ, անգամ մ'այնպէս պատահեցաւ որ Եգոր իւր հետ առնլով Պիոտրը, դաշտը գնաց իւր արտը ցուցնելու։ Երեկոյ էր։ Կատերինա խրճթին մէջ կար կը կարէր։ Յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ ներս մըտաւ Կոնստանտին Սկորի։ Սեմին վրայ կենալով սկսաւ սիրաբորբոք դիտել աղջիկն, որ նախ ուրախացաւ, իսկ յետոյ սկսաւ դառնապէս լալ։

— Ինչո՞ւ կուլաս, լալով ի՞նչ կը լինի, ըսաւ Կոնստանտին․ արցունքները չեն կարող յաղթել վշտաց։ Եկայ ըսելու քեզ որ կամքիդ հնազանդ եմ։ Արդէն հայրդ կամացդ հակառակ ամուսին մը գտած է քեզ համար։ Բառ մը միայն արտասանէ եւ ես նորա կողերը կը փշրեմ։ Կատեա, աղաւնեակս, յարեց Սկորի աւելի եւս մօտենալով աղջկան, մի՛ հաւանիր այդ ամուսնին հետ ամուսնանալ, եթէ ոչ քո եւ իմ կորստեան պատճառ կը լինիս։

Կատերինա, աչերն արտասուաթոր, գլուխը սեղանին վրայ դրաւ եւ երկար կը խորհէր․ յայտնի կ'երեւէր թէ նորա սրտի մէջ պայքար մը տեղի կ'ունենար Կոնստանտինի սիրոյն եւ հօրն յարգանաց միջեւ։ Ի վերջոյ վեր վերցուց գլուխը եւ հաստատմութեամբ ու խստութեամբ ըսաւ․

— Ո՛չ, երբեք չեմ ամուսնանար առանց հայրական օրհնութեան, ուստի աւելի լաւ է չտանջես զիս: Քեզ հետ ամուսնանալու համար չկարողացայ համոզել հայրս, ուստի մի՛ համարձակիր մօտենալ ինծ. ալ թող աչքերս քեզ չտեսնեն եւ սիրտս չճմլուի: Երեւի, Աստուծոյ կամքն է որ չպիտի կըրնամ ամուսնանալ քեզ հետ:

Այսպիսի խիստ եւ վճռողական կերպով արտասանած ժամանակ, չկարողացաւ պահել սրտին յուզումը: Կատերինայի ձայնը կը դողդողար, եւ ջղաձգական շարժում մը կը կծկէր նորա դիմաց բոլոր գիծերը. քիչ մնացեր էր որ իւր տարխածուին վզին փաթթուէր, երբ յանկարծ սայլի ձայնը լսուեցաւ փողոցէն եւ Եգոր ու Պիօտր դաւիթը մտան: Վերջինս սկսաւ ձիերն արձակել, իսկ Եգոր խրճիթն մտաւ ուր առաջին հայեացքն Կոնստանտինի եւ իւր դստեր վրայ ինկաւ: Իսկոյն եւ եթ ամեն ինչ հասկցաւ. դէմքը դաժան արտայայտութիւն մ'զգեցաւ եւ յամառութեամբ Կոնստանտինի վրայ նայելով խստութեամբ մ'ըսաւ.

— Ո՞ւր սովրեցար առանց ծնողաց թոյլտուութեան աղջիկներու քով երթալ, անոնց մինակ եղած ժամանակ: Եթէ հայրական գաւազանը մոռցած ես, իմս շուտով կը յիշեցնէ քեզ քո պարտքդ: Շուտով հեռացիր այս տեղէն եւ նայէ՛ որ այլ եւս Կատերինայի մօտ չտեսնեմ քեզ:

Հակառակ Եգորի հրամանին, Կոնստանտին արձանի պէս կեցած կը մնար. խօսք մ'ըսել կ'ուզէր, բայց լեզուն կարծես բըռնուած էր: Իւր աչերը Կատերինայի վրայ յառեց ողորմագին, անոր վրայ դնելով իւր յոյսն. սակայն օրիորդը անշարժ նստած էր, ձեռներով ծածկած իւր դէմքը: Լուռ մունջ, մտացութեան դատապարտուած, փողոց ելաւ ճնշեալ եւ սրտաբեկ. ոչինչ կը տեսնէր. արեգակն այլ եւս չէր փայլեր խեղճին համար. նորա աստղը մարած էր բոլորովին: «Ա՛լ կորայ», մրմնջեց հազիւ լսելի ձայնիւ:

Իւր աղջկան հետ մինակ մնալով, Եգոր ոչինչ խօսեցաւ պատահած դէպքին առթիւ: Խորին ու տխրագեցիկ լռութիւն մը տիրէր խրճիթին մէջ, որ Պիօտրի ներս մտնելովը միայն ընդհատեցաւ: Եգոր աղջըկան հրամայեց ընթրիք պատրաստել:

Քանի մ'օր յետոյ տօնախմբութիւն կը կատարուէր: Ըստ սովորութեան Եգոր առտուն կանուխ եկեղեցի գնաց, ուստի շատ ուշ վերադարձաւ, գրեթէ ճաշի ժամանակ: Տուն մտնելով, Աստուածամօր պատկերի առաջ աղօթեց, եւ յետոյ Կատերինայի յայտնեց թէ բոլէ մ'առաջ քահանային քովն էր, թէ միասին խորհրդակցած եւ որոշած էին Պիօտրի հետ ամուսնացնել զինքն, եւ թէ ամուսնութիւնը պիտի կատարուէր Ս. Զատկի տօներէն վերջ: Հօր խօսքերն գրեթէ բնաւ չը զարմացուցին Կատերինան, միայն թէ դէմքին վրայ երեւցող գունաթափութիւնը սրտին բուռն յուզումը կ'արտայայտէր: Կ'երեւէր որ սրտէն արիւն կը հոսէր:

— Դու գիտես, հայրիկ, միայն թէ Պիօտր սիրելի չէ ինձ եւ երբէք սիրել չեմ կարող զայն, ըսաւ Կատերինա ծանր եւ յուզեալ կերպով:

— Կը սիրես թէ չես սիրեր, այդ իմ գործս չէ եւ ոչ ալ կ'ուզեմ գիտնալ, ըսաւ բարկութեամբ Եգոր. ես քեզ համար ամուսին գտայ, ուստի պարտաւոր ես հետն ամուսնանալ, եթէ ո՛չ իմ որդիս չես: Վա՛ղն իսկ հարսնախօսութիւնը պիտի կատարուի: Թող ամեն ոք իմ այս որոշումս այսօրուընէ գիտնայ:

Հարսնախօսական պատրաստութիւններն սկսած էին:

Ներա՞ Նոյեցիներու համար հարսնախօսութիւնն արբեցութիւն կը նշանակէ: Փեսացուի կամ նորա ծնողաց կողմէ խնջոյք կը տրուի, ուր գլխաւոր դերն օղին կը խաղայ: Ընդհանրապէս երեկոյեան մութը կոխելուն պէս արբեցութիւնը կ'սկսի, արբեցութիւն՝ որ ռուս մարդուն յատուկ է միայն: Կը խմեն գիշերն ողջոյն, կը խմեն մինչեւ յիմարութիւն, մինչեւ որ գիտակցութիւնը կորնչի բոլորովին: Այս շուայտութեան կը մասնակցին ո՛չ միայն հասակաւորներն, այլ մինչեւ անգամ փոքրիկ երախայք: Միայն առաւօտեան լոյսն ճեղքուելու ժամանակ խրախճանութիւնը կը դադրի եւ գինարբուք ուրախ ու զուարթ երգերով իրենց խրճիթները կը ցրուին:

Այսպիսի արբեցութենէ յետոյ, օրիորդը վերջնականապէս նշանուած կը համարուի: Իսկ մինչեւ պսակադրութիւնն, աղջիկներն

ու երիտասարդներն այլ եւ այլ խաղեր կը կազմակերպեն: Երիտասարդաց եւ երիտասարդուհեաց համար ամենուրախ ժամանակներ են երեկոյթներն: Օրիորդները կար կը կարեն, երիտասարդներն ալ կը նուագեն, կը պարեն եւ կը զուարճանան խմելով ամենասիրելի օղին ու գինին:

Սակայն Բերիակինի տան մէջ այսպէս չէր: Պսակի պատրաստութիւնները դանդաղ ու տխուր կը կատարուէին: Բոլոր թաղեցիք գիտէին որ Կատերինա իւր կամաց հակառակ կ'ամուսնանայ Պիտրի հետ: Ամուսինն երբ մինակ կը մնար հարսի հետ, չափազանց ճնշուած կ'զգար ինքզինք եւ կը փութար դուրս ելնել ու կ'երթար իւր սրտի բարկութիւնն խեղճ անասուններէն առնուլ՝ զայնս անխնայ ծեծելով: Իսկ Կատերինայի մասին խօսիլն ալ աւելորդ է: Գերեզմանի մէջ կենդանւոյն թաղուած կ'զգար ինքզինք:

Կոնստանտին Սկորի ոչ ուրեք կ'երեւնար: Գարնան առաջին օրերուն իւր հօտը գիւղէն քսան վերստ հեռու քշած էր եւ անդ կը մնար մինչեւ դաշտային աշխատութեանց սկիզբը:

Պսակը շատ հանդիստ ու համեստ կատարուեցաւ: Քահանայի ներկայութիւնը միայն աչքի կը զարնէր, իսկ քահանան ալ հոգ չէր տանէր ուրախութիւնն աւելցնելու: Եգոր քահանայի սոյն վարմանց պատճառը կը հասկնար. գիտէր որ ըստ պայմանադրութեան պարտաւոր էր ոչխար մը կամ տոպրակ մը ցորեն տալ նմա:

Ըստ սովորութեան, պսակէն յետոյ հարսնեղբայրն երկու ամուսնացեալներն առագաստ տարաւ: Սակայն Պիտր քանի մը ժամէ յետոյ դուրս ելնելով, դժգոհ դէմքով սկսաւ խօսիլ աներոջ հետ. վերջինս միայն ձեռները շարժեց ու ըսաւ.

— Այլ եւս այդ գործին խառնուիլ չեմ կարող, յաջողէ՛, ինչպէս որ կրնաս:

(Մնացեալն յաջորդ թուով)

Թարգմ. Ռուսերէնէ Պ. Տ.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՅԹՔ

ԽՈՒԼԹԻԿ ԳԻՒՂ

ՁԱՆԱՁԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

Եթէ մէկը կը տառապի ջերմով, եօթ թելով հիւսք մը հանգուցել կուտան մէկի մը եւ հիւանդի աջ ձեռքը կը կապեն. հանգոյցները պէտք է եօթն ըլլան. երբեմն շորի մը կտոր կը կապեն ծառի մը կամ մացառի մը ոստի վրայ: Եթէ երկարի ջերմն, սպանուածի մը գերեզմանի վրայ ցուրտ ջրով կը լուան կամ ջաղացքի մը չողտունը(mill-pond) կը մտցնեն. հաւկթի մը կեղեւի վրայ բան գրել կուտան ու կեղեւով կը կերցունեն. յետոյ գողունի հաւ կամ աքաղաղ մը կը կերցնեն ու իր մէզն ալ կը խմցնեն իրեն. նեկտարն է ասիկա:

Եթէ մէկը խիթ ունենայ, խիթ կտրելու համբաւ ունեցող մը կը կոչեն. տախտակ մը կը դնէ ասիկա խիթոտի սրտի վրայ, անեղ (աղեղ) մը կ'առնէ ձեռքը, կը լարէ ու անեղ փայտը սրտի տախտակին զարնելով «Պը՛թ» կը գոչէ. Պըթ կախարդաբան է:

Եթէ շունը խածնէ, շան տիրոջ տունէն ալիւր կը բերեն, խիւս կ'ընեն ու խածուածքի վրայ կը քաշեն. Եթէ մէկը թալուկի գայ, լուսնոտի, ջուր կը լեցնեն վրան. կին մը չնչատեր էր անցեալ օր, դըդալ մը խօթեցին անոր շրթունքներու մէջ ու անոր կարկամուն բերանը բանալու համար երեք ակռաներ կոտրեցին:

Եթէ մէկը բանէ մը վախնայ, բուրվառի ածուխ կը կերցնեն իրեն, բամպակ կը խաշեն, կը դնեն իր սրտի վրայ, եւմիջնայն հաւու թառը կկախեն. բայց հասարակօրէն կին մը կը կանչեն որ «վախերակը բռնէ ու աղօթէ». աղօթքի տեղն աղուհաց կը բռնէ ձեռքը ջաղուկն, «թի սեւ կովուց ա, թի սեւ իշուց ա, թի դունց ա, թի դրկիցից ա, թի սեւ ծովուց ա, թի սպիտակ ծովուց ա, չար աչն ի փուշ, փուշն ի կրակ, մեռելի քթով խողն ի յաչ», կ'ըսէ ու հիւանդի երեսը կը շնչէ: Վհուկի ձեռքի հացն սեւ շան առջեւ կը ձգեն: Երբ վարակող հիւանդութիւն մ'ըլլայ տեղ մը, ճախարակ չեն մաներ կիները. «գրողը ճախարակի հետ մեր քով կուգայ», կ'ըսեն:

Մեռելները տաք տաք կը պատնեն. քըթածակերն, ականջի խոռոչներն, բերանն կը խնկեն ու կը գոցեն. շնչնծակերու խցումն շատ առեն շնչհեղձութիւնն իրական մահուան կը փոխէ: Մեռելի ծոցն նշխար մը, ու եթէ գտնուի, Երուսաղէմի օրհնութեան գիր մը կը դնեն. անցաթուղթն է ասիկա: Մեռելն, ինչպէս եւ հարս ու փեսան, տղաբերի տան առջեւէն չեն անցուներ: Մեռնելու երկրորդ ու եօթերորդ օրերն բարեկամուհիները մեռելատունը կը ժողովին, մեռելաճաշով լաւ մը կը սնդեն փորերն ու մեռելի վրայ կ'երթան. եօթն օր, ու ամեն մի կիրակիտին մեռելատան ճըրագն գիշերները չեն մարեր, մեռելի հոգւոյն ճրագ կը վառեն: Մեռելտէրն կ'այցելեն բարեկամներն, հաց, միրգ, շաքար կը տանին իրեն ու եօթն օր վերջ շորերը կը լուան կը հագցնեն: Մօտիկ բարեկամները անոր կը տանին մեռելտէրն. եթէ կին է, նոր շոր մը կը ձգեն գլխի վրայ: Մեռնելու տարիի ծննդեան օրն ալ միրգ կը տանին մեռելատունն բարեկամները:

Յ. ՏՈՒՏՈՒԽԵԱՆ

ՁԱՆԱՁԱՆՔ

ԻՆՆԱՄԵԱՅ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ՄԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, Միացեալ Նահանգաց Վիրճինիա նահանգին մէջ, Աքոթսվիլի մօտ, Մէլվիլ Պորրէթ անուն եօթնամեայ մանուկ մը կախուած գտնուեցաւ իր հօրեղբօր տունը: Մանուկը մեռած էր երբ երեւան ելաւ, և իր դէմքը ծածկուած բազմաթիւ վէրքերով: Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, դատական իշխանութիւնը խորհեցաւ թէ ամենէն հաւանական ենթադրութիւնն էր թէ Մէրվիլ իր հօրեղօրմէն, Տավիտ Քուբլըրէ կախուած էր, եւ կասկածեալը ձերբակալուելով՝ բանտ դրուեցաւ:

Սակայն բանտարկելոյն ամենէն մատաղատի տղայն, հնգամեայ փոքր աղջիկ մը, քանի մ'անգամ ըսած էր թէ իր Մէլվիլ հօրեղբօրորդին իր հօր ձեռամբ սպաննըւած չէր, այլ իր մեծ քրոջմէն, «որովհետեւ հաւկիթը կերած էր»: Սակայն ուշադրութիւն ընծայած չէին այս խօսքութեան:

Միւս կողմէ, ամբաստանելոյն երկու փոքր աղջիկներն երդուեալ դատաւորաց առջեւ տարուեցան եւ հարցաքննուեցան: Կրտսերն կրկնեց թէ Մէլվիլ իր քրոջ մէկ հաւկիթը կերած է, եւ թէ այս վերջինս փոքրիկ ոճրագործը պատժելու համար կախած էր զայն և գլուխը ջախջախած էր թիի հարուածներով:

Այս ջախջախիչ յայտարարութեան առջեւ, ոճրագործ փոքր աղջիկն, Մարի Քուբըր, ինն տարեկան, խոստովանութիւններ ըրաւ: Մանրամասնաբար պատմեց թէ տեսնելով որ իր հօրեղբօրորդին իր հաւկիթը կերած էր, որոշած էր կախել զայն: Բայց բաւական զօրաւոր չէր այդ գործը կատարելու համար, եւ հարկ էր խորամանկութիւն բանեցնել՝ որպէս զի յանցաւորը իր իսկ սպանման օգնէր, կամ լոկ ինքզինք կախէր:

Ուստի Մարի չուան մը առաւ փոքր տըղուն, փափաք յայտնելով որ օրրան մը հաստատէ: Մէրվիլ թիկնաթոռի մը վրայ ելաւ՝ չուանը կապելու համար ձեղունէն կախուած օղակի մը: Մարի առաջուց հանգոյց մը պատրաստած էր չուանին ծայրով եւ Մէլվիլ չուանն օղակին կապելուն պէս, խնդրեց իր փոքր հօրեղբօրորդիէն որ «բարեհաճի» գլուխն հանգոյցին մէջ խոթել: Մէլվիլ չվարանեցաւ այդ հաճոյքը պատճառել իր հօրեղբօր աղջկան: Իսկոյն, Մարի թիկնաթոռը քաշեց անոր ոտից տակէն, եւ թի մ'առնլով, երկար ատեն անով զարկաւ փոքրիկ կախելոյն երեսին, ուրախանալով իր խորամանկութեան յաջողման վրայ, եւ գոչելով.

—Նայէ' հաւկիթս ուտելը ի'նչպէս կ'ըլլայ:

Երդուեալ դատաւորք, երկար խորհըրդակցութիւններէ յետոյ, շատացած են միայն խստիւ յանդիմանելով դեռատի ոճրագործուհին:

ՔԱՂՈՒԱԾ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՑ

13-19 ԱՊՐԻԼ 1885

ԱՐՏԱՔԻՆ

—

Թայմզ կ'ըսէ թէ Անգլիա, Բէնջտէհի դէպքին քննութենէն անկախապէս, սահմանագլխոյ կարգադրութիւն մ՚առաջարկած է՝ նպաստաւոր Ռուսիոյ, բայց այն պայմանաւ որ Ռուսիա հանդիսաւորապէս խոստանայ երբեք չգրաւել զՀերաթ։

Բէլ Մէլ Կազէթ կը հաստատէ թէ տրամադրութիւնք լաւագոյն են. կը կարծէ թէ համաձայնութիւն կայ ռուսաց-աֆղան սահմանագլխի գծման մասին։

— Վիէննայէ կը հեռագրուի առ Թայմզ թէ Քալնոքի կոմսը, դիւանագէտի մը հետ տեսակցութեան մը մէջ, ծանր երկիւղ յայտներ է խաղաղութեան պահպանման կարելիութեան վրայ։ Ըսեր է թէ խաղաղութեան յոյսերն յոյժ տկարացած կը թուին իրեն։ Եւ երբ, յարեր է, հրացանի առաջին հարուածն արձակուի յԱսիա, կռուոյ դաշտը շուտով պ.տի փոխադրուի նաեւ յԵւրոպա, Անգլիոյ ստիպմանց պատճառաւ, որոյ շահուց բոլորովին հակառակ է պատերազմը սահմանափակուած տեսնել ի Կեդրոնական Ասիա։

— Արաբական Մէ-րէյա լրագիրը կը ծանուցանէ (կ'ըսէ՝ Թանէն առնլով նաեւ Մօնիթէօր) թէ Քեապուլի Շէյխ-իւլ-Իսլամը մօլլաներէ և տէրվիշներէ բաղկացեալ պատգամաւորութիւն մը պիտի ղրկէ Պուխարայի և Խիվայի Խաներուն և Թիւրքմէնաց ցեղապետներուն մօտ, հրաւիրելու զանոնք որ անգլօ-ռուս պատերազմէն օգուտ քաղեն Ռուսիոյ անտանելի լուծը թօթափելու համար, եւ յիշեցնելու թէ առաջիկայ անգլօ-ռուս պատերազմը միանգամայն կրօնային հանգամանք պիտի ունենայ, որովհետեւ Աֆղանստանի իսլամ պետութեան անկախութեան ծանր սպառնալիք մը կայ Ռուսիոյ կողմէն։

— Օտէսայի մէջ սպառազինութիւնք յառաջ կը տարուին մեծագոյն փութաջանութեամբ. 22,000 զօրք անմիջապէս ճանբայ պիտի հանուին՝ Քոմարոֆ զօրավարին բանակն ստուարացնելու։ Ուրիշ զօրաց եւս հրաման եղած է յառաջ երթալու, և Թուրքաստանի ռուս բանակը մի քանի շաբաթէն 60,000է աւելի զօրք պիտի պարունակէ։

— Աւելի քան 100 ուսանողք ի Բարիզ, որք պաշտօններ ունին ռուս բանակին մէջ, հրաման ստացած են Բեդրսպուրկ վերադառնալու անմիջապէս։

— Խօսք կայ թէ Ցարն այս օրերս Մոսկուա պիտի երթայ։

—Բեդրսպուրկի պաշտօնական լրագիրն ապրիլ 20 թուով կը ծանուցանէ թէ, Ցարը բազմաթիւ Ս. Գէորգայ Խաչեր ղրկած է առ զօրավար Քոմարոֆ, բաշխելու համար այն զինուորաց որք մեծագոյն քաջութիւն ցուցուցին Բէնջտէհի ճակատամարտին մէջ։ Նաեւ Քոմարոֆ զօրավարին հրամայուած է, կառավարութեան հաղորդել այն սպայից անուններն, որք նշանաւոր հանդիսացան այդ ճակատամարտին։ Քոմարոֆ զօրավարն ալ բարձրագոյն պատուանշան մը կը ստանայ։ Համայն ռուս լրագրութիւնն այժմ կը պահանջէ Հերաթայ գրաւումն, իբրեւ անհրաժեշտ Ռուսիոյ համար։ Առանց Հերաթի, կ'ըսեն, Մերվ և Աշգապատ օգուտ չունին Ռուսիոյ։

— Սիմլաէն ապրիլ 26 թուով կը հեռագրեն Նէրոպլիոյ լրագրոյ.

«Անցեալ ամսոյ մէջ, 10,000 ռուս զօրք Պաքուէ ճամբայ ելած են և Կասպից ծովն անցած։ 6,000ը ցամաք ելած են ի Չգըշլար և 4,000ն՝ ի Քրասնովոտսք։ 2,000 զօրք ղրկուեցան ի Մերվ, որ մերձագոյն կեդրոնն է սահմանագլխին, և որոյ շուրջ Ռուսք կը համախմբեն մեծ ոյժեր»։

— Կ. Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Խտիվը Պօսֆօր Էճիբշիէն լրագրոյ խնդրոյն մէջ իւր բռնած ընթացքը ներկայացուցեր է Բ. Դրան գնահատութեան։ Բ. Դուռն հեռագրեր է Խտիւին թէ կը հաւանի իւր ընթացք, և հեռագրեր է առ Նուպար փաշա՝ տեսնել այս մասին զՊ. Ֆրէսինէ։

—Լորտ Տըֆըրին ապրիլ 25ին նախագահեց զինուորական խորհրդոյ մը, որ տեւեց մի քանի ժամեր։ Կը կարծուի թէ որոշուած է մեծ ոյժեր համախմբել ի Քէդդա։

—Թագուհւոյն երրորդ որդի զօրավար Դուքս Քոնոտ, որ Հնդկաստանէ մեկնիլ կը

պատրաստուէր, հեռագիր մը ստացաւ, ծանուցանող թէ «քաղաքային վիճակն յոյժ տագնապալից է» և թէ պարտի մնալ ի Հնդկաստան՝ զինուորական ծառայութեան համար ։

—Կայսերական հրամանագիր մը կը վաւերացնէ Քօմառօֆ զօրավարին, հրամանաց ներքեւ Թիւրքմէնական բնիկ զօրախմբի մը կազմութիւնը ։

—Վիքթօրիա Թագուհին (որ ի Տարմըշտատ), անգլօ-ռուս խնդրոյն տագնապալից վիճակին պատճառաւ, որոշեց փութացնել իւր վերադարձ ի Լոնտոն, ուր կը հասնի այսօր ։

—Լորտ Կրանվիլ յաճախ կը տեսակցի իտալական դեսպան Նիկրա կոմսին հետ ։ Այս խորհրդակցութիւնք մեծ խնամով գաղտնի կը պահուին. բայց, կ'ըսեն Եւրոպական թերթեր, ստոյգ է թէ, ինչպէս ուրիշ տէրութեան մը, նա՛և Իտալիոյ հետ Անգլիա կ'աշխատի կնքել համաձայնութիւն մը ։

—Պօսֆօռ Էժիփսիէնի խնդիրը տագնապալից վիճակի մէջ կը մնայ միշտ ։ Ֆրանսայի և Եգիպտոսի միջեւ յարաբերութիւնք խզուած են ։ Ֆրանսական գործակալն սպառնացած է Նուպար փաշային թէ Ֆրանսա չպիտի վաւերացնէ եգիպտական նոր փոխառութեան պայմանագիրն, եթէ գոհացում չստանայ Պօսֆօռ Էժիփսիէնի խնդրոյն մէջ ։

Կը յիշուի թէ եգիպտական ոստիկանութիւնն յիշեալ լրագրոյ տպարանը մտնելով գրաւած էր գործիներն և թերթը խափանած ։

ՆԵՐՔԻՆ

Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ 5-600 ոսկւոյ արժէքով պէշ մը նուիրել Տառեան Վսեմ. Յարութիւն էֆէնտիի դուստր՝ Ազնուորիորդ Նեգինէի ։

— Համամճեան Սարգիս էֆէնտի՝ Ընդհ. Պարտուց վարչութեան կողմէ պատուիրակ կարգուած է Րէժիի վարչութեան մօտ ։

— Շուէտի Սոֆի թագուհին իւր երկու որդւոց՝ Շարլ և Եօժէն իշխանաց հետ Մեծ Կղզի գնացած է շաբաթ մ'ի վեր ։ Շարլ իշխանն ապաքինած է և բժշկաց խորհրդով կղզւոյն այլ և այլ կողմերը պտոյտներ կընէ բոլորովին կազդուրելու համար ։

— Անգլիական կառավարութեան կողմէ Կ. Պօլսոյ արտասովոր դեսպան կարգուած է Սըր Ուայթ որ շաբթուս սկիզբը մայրաքաղաքս հասաւ ։ Դեսպանատան գործակատար Պ. Ուինտհէմ՝ Պէլկրատի դեսպան անուանած լինելով, իւր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ ։

— Քիւչիւք-Չէքմէճէի առջև առեւտրական նաւահանգիստ մը հաստատելու նպատակաւ ծրագիր մը մատուցուած է Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան ։

— Անտիօքայ յունաց հանգուցեալ պատրիարքը 70,000 ոսկւոյ հարստութիւն թողած է ։

— Օսմանեան Սպայակոյտի քանի մը զօրավարք եւ սպայք անցեալ շաբթու Դարդանէլ ղրկուեցան ամրութիւններն աչքէ անցունելու համար, եւ երէկ վերադարձան ի Կ. Պոլիս ։

— Թէպէտ և Միլանի մէջ քոլերա ծագած լինելու զրոյցներ տարածուեցան շաբթուս, սակայն առողջապահական վարչութիւնն իւր ստացած տեղեկութեանց վրայ, ի պաշտօնէ հերքեց զայնս ։

— Անատօլուի մէջ երկրագործական դպրատուն մը հաստատման համար ներկայացեալ ծրագիրը մերժուեցաւ Բ. Դրան կողմէ ։

— Վերջին թղթաքերով եկած Եւրոպական թերթերէ կիմանամք թէ Աստանայի կուսակալ Ապէտին փաշա Բ. Դրան ծանուցած լինելով թէ տեղւոյն Պարսկական հիւպատոսարանի բանտին մէջ տանջանաց գործիներ կը գործածուին, արտաքին գործոց նախարար Ասիմ փաշա ծանուցագիր մը ուղղեր է Կ. Պոլսոյ Պարսկական դեսպանին, յայտնելով թէ՝ ըստ որում տանջանքն արգիլուած է Թուրքիոյ մէջ, Օսմ. կառավարութիւնը չկրնար թոյլ տալ որ մինչեւ իսկ Թուրքիոյ մէջ բնակող օտար հպատակաց վրայ ի գործ դրուի այն ։

— Ամսոյս 2/14ին լրացաւ Օսմանեան շահակցական Րէժիի առաջին տարեշրջանն ։ Առեւտրական Սենեկի պաշտօնական թերթն հետեւեալ կերպիւ կը հրատարակէ սոյն 12 ամսոց մէջ ստացուած ծխախոտի վաճառման գներն ։

1884 ապրիլ, 6.800,000 ղշ. մայիս, 7,100,000 ղշ. յունիս, 6,500,000 ղշ. յուլիս, 7,800,000 ղշ. օգոստոս, 9,800,000 ղշ. սեպտեմբեր, 10,200,000 ղշ. հոկտեմբեր, 10,600,000 ղշ. նոյեմբեր, 9,900,000 ղշ. դեկտեմբեր, 10,700,000 ղշ: 1885, յունուար, 10,700,000 ղշ. փետրուար, 10,400,000 ղշ. մարտ, 11,700,000 ղշ: Գումար 112,200,000:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կաթողիկոսական ընտրութեան գործողութիւնք երկու օրէ հետէ սկսան են ի Ս. Էջմիածին եւ կ՚աւարտին վաղը: Աբէ-Էլէի կողմէ կարգեալ յատուկ թղթակից մը հեռագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ հետզհետէ կատարուած գործողութեանց նկատմամբ, զորս կամփոփենք աստ:

Տ. Մկրեան Հայրն Էջմածին հասեր է ապրիլ 16ին: Եկեղեցական ընտրողաց մէջ զօրաւոր կուսակցութիւն մը կայ Մակար Սրբազանը Կաթողիկոս ընտրելու համար: Միւս ընտրողք բաժանեալ են Խրիմեան եւ Մուրատեան Սրբազաններու միջեւ: Սինոդի եւ Միաբանութեան անդամք մտադիր են մերժել Կ. Պոլսոյ Ազգային Ժողովոյ Ընտրելեաց եռանուն ցանկն եւ կուսակից են նոր ցանկ մը յօրինելու: Աշխարհական Պատուիրակք միահամուռ և հաստատապէս դէմ կը դնեն Սինոդի եւ Միաբանութեան սոյն հաւակնութեանց: Սինոդը ցուրտ ընդունելութիւն ըրեր է Մկրեան Հօր, բայց Պատգամաւորք միահամուռ պահանջեր են որ պատուաւոր ընդունելութիւն մը լինի նմա:

Ապրիլ 17ին հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ Մակարեանք յայտներ են որ Խրիմեան Սրբազան բանտարկուած լինելով Կ. Պոլսոյ մէջ, չեն կրնար քուէ տալ նմա: Այս անհիմն լուր Կ. Պոլսէն հեռագրաւ անմիջապէս հերքուեցաւ:

Ապրիլ 18, հինգշաբթի օրը Վեհարանին մէջ տեղի ունեցեր է 28 Պատգամաւորաց նախապատրաստական նիստն: Մակար Սրբազան Էջմիածին գնացած չլինելով, բացակայ էր: Նստին նախագահեր է Բաքամեան Սրբազան որ Սինոդին կը նախագահէ ի բացակայութեան Մակար Սրբազանի: Ներկայ էին Ռուս Կառավարութեան ներկայացուցիչ Պ. Պրիբիլ և Պրօկուրօրը: Կարդացուեր է Կայսեր հրամանագիրն, Ազգ. Ժողովոյ թուղթը, Թուրքիոյ ութ վիճակներէ տրուած պատասխանները Սինոդի հըրաւիրագրոյն, Սպահանի եւ Դաւրէժի բացակայ Պատգամաւորաց եւ Առաջնորդաց թուղթերն: Այս ընթերցմանց լրանալէն յետոյ, Սուքիաս Եպիսկոպոս Պարզեանց խօսք առնլով քննադատեր է Թուրքիոյ Հայոց եւ Ազգ. Ժողովոյն ընթացքը: Գեր. Բաքամեան Սրբազան, որ ի բացակայութեան Մակար Սրբազանի՝ Թուրքիոյ Հայոց Ազգ. Ժողովոյ Պատուիրակի պաշտօնը կը կատարէ, յոյժ գովելի ընթացք մը բռներ է այս նախապատրաստական նստին մէջ:

— Արմաշու վանահայր Գեր. Խորէն Եպիսկոպոս Աշըքեան, Եւդոկիոյ առաջնորդ Տ. Ներսէս Ծ. վարդապետ Ասլանեան եւ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Տ. Ստեփան Ծ. վարդապետ՝ մայրաքաղաքս եկան շաբթուս եւ իրենց շնորհաւորութիւնները մատուցին Նորընտիր Ս. Պատրիարք Հօր:

—Պատրիարքական Փոխանորդ Գեր. Թուսճուգեան Ս. Հայրն՝ ընկերակցութեամբ գործակատար Ֆրէնկեան Աբրահամ էֆէնտիին, երէկ Բ. Դուռը գնաց Մեծ. Եպարքոս Սայիտ փաշային ներկայանալու, սակայն Ն. Բարձրութիւնը բացակայ լինելով, Փոխանորդ Հայրը տեսակցեցաւ Թէշրիֆաթճի պէյին հետ, ապա ներկայանալով Ներքին գործոց նախարար Բարձր. Էտհէմ փաշային, դատական եւ կրօնական նախարարի տեղապահ Վսեմ. Քեամիլ փաշային և կրօնական գործոց տեսուչ Վսեմ. Զիվէր պէյին, շնորհակալութիւն յայտնեց վերջերս իրեն նուիրեալ պատուանշանին համար:

—Տփղիսէն կը գրեն ռուս լրագրաց թէ լուր տարածուած է որ կառավարութիւնը մտադիր է բանալ Կովկասիոյ հայ վարժարաններն որք երկու ամսէ հետէ փակուած կը մնան:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԱՆՔԱ

Վիճակ ի 31 Մարտ 1885

ՊԱՀԱՆՋՔ

	Ղուրուշ	
Բաժինք չգանձուած	550.000.000	
Մնուրկ ի Կ. Պոլիս	51 925 617	31
» ի մասնաճիւղս	29 779 478	3
Գանձելի փոխանակագիրք	421,945.738	9
Ընթացիկ հաշիւք կայսերական գանձուն— «պարտականք»	661,803.002	39
Ընթացիկ հաշիւք զանազանք — «պարտականք»	342,347,808	9
Փոխատուութիւնք արժէթղթոց և վաճառաց վրայ	120.169 147	7
Անշարժ և շարժական գոյք	8 896 051	17
Զանազանք	4,797 074	36
	2.188.637.718	31

ՊԱՐՏՔ

	Ղուրուշ	
Դրամագլուխ	1,100.000.000	
Դանքատոմսք ի շրջաբերութեան ի Կ. Պոլիս և ի մասնաճիւղս	36 652.000	
Վճարելի փոխանակագիրք	112,868,739	19
Ընթացիկ հաշիւք կայսերական գանձուն—«պահանջողք»	1,715,528	
Ընթացիկ հաշիւք զանազանք—«պահանջողք»	479,744,410	29
Դրամական աւանդք որոշ պայմանաժամով	74.778,486	19
Պահեստք զանազանք	281,045.471	
Վճարելի շահաբաժինք	597,385	
Զանազանք	101,235,698	4
	2,188 937,718	31

Վաւերացեալ ճշդութիւնն ըստ տումարաց

Օգնակ. Տնօրէն
Ժ. ՖՕՆ ՀԱՍ

Տնօրէն
ԷՄ. ՏԸՎՕ

ՕՍՊՕՐՆԻ ՅՈՐԵՆ ՀՆՁՈՂ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅՆ

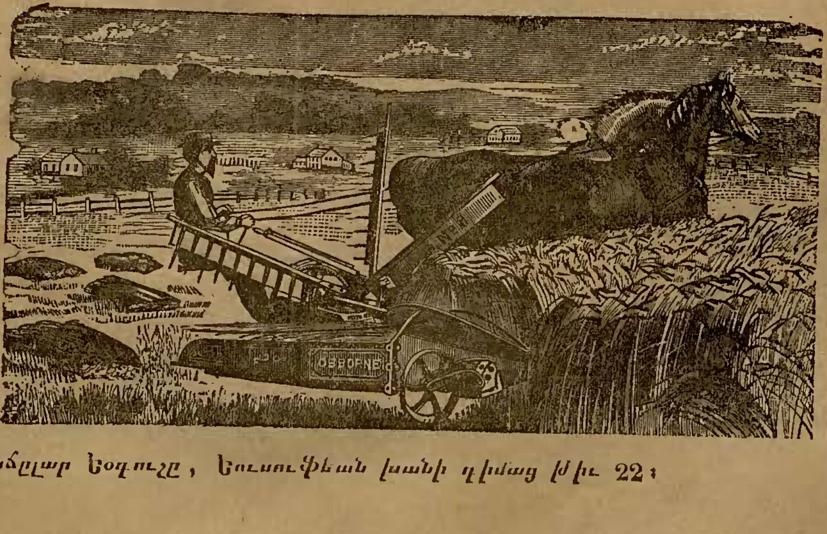

Օրը. 88,000 քառակուսի կանգուն, այսինքն 55 դեծիւմ կը հնձէ, ծանրութիւնն է 280 օխայ. Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ ընդհանուր գործակատար Մկրտիչ և Յովհաննէս Մուրատեան եղբարց Կալաթա Նօրհանճըլար համատէսի թիւ 70 և Պոլիս, Ֆինճանճըլար Եօգուշը, Եուսուֆեան խանի դիմաց թիւ 22։

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

NORTH BRITISH AND MERCANTILE

Insurance company

ՆՈՐԹՀ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆԹԱՅԼ

Լոնտրայի և Էտինպուրկի ապահովութեան ընկերութիւն

		Անգլ. Լիր.
Արտօնեալ դրամագլուխ		3,000,000
Բաժանորդագրեալ դրամագլուխ		2,500,000
Վճարեալ »	625,000	
Պահեստի դրամ հրդեհի պատահականութեանց դէմ	1,592,235	
Կեանքի պատահականութեանց դէմ պահեստի դրամ	3,841,194	
		6,058,429
Հրդեհի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	1,186,865	
Կենաց ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	551,307	
		1,738,172

NORTHERN

Assurance company

ՆՕՐԹՀԸՐՆ

Լոնտրայի և Էպըրտինի ապահովութեան ընկերութիւն

		Անգլ. Լիր.
Բաժանորդագրեալ դրամագլուխ		3,000,000
Վճարեալ »	300,000	
Պահեստի դրամ հրդեհի պատահականութեանց դէմ	811,871	
Կեանքի պատահականութեանց դէմ պահեստի դրամ	1,778,300	
		2,890,171
Հրդեհի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	520,206	
Կեանքի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	251,572	
		771,778

Ստորագրեալն իւր բազմաթիւ յաճախորդաց և քաղաքիս ընդհանուր յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ ինքն վերոյիշեալ երկու ընկերութեանց միացեալ գործակատար ընտրուած ըլլալով, այնպիսի դրութեան մը մէջ կը գտնուի, որով հրդեհի դէմ ապահովութեան մեծ դիւրութիւններ կը մատուցանէ։

Ապահովութեանց կարգադրութիւնները կը բաղկանան երկու ընկերութեանց մէջ համեմատական բաժանումէ մը, և այսպէս ապահովութեան և դիւրութեան աւելնալովն ընկերութիւնս ալ կրնայ աւելի մեծագումար ապահովութիւն բանողներու ինքզինք ներկայացնել։

Գրեթէ ամեն կարգի վտանգաւոր ապահովութիւնք կրնան ընդունիլ, ինչպէս Բերայի, Ղալաթիոյ և Պոլսոյ մէջ, նոյնպէս մօտակայ քաղաքները, գիւղերն և գաւառները։

MARITIME

Insurance Cie limited of Liverpool

Capital Lt. 500,000

ՄԱ. ԻԹԱՅՄ

Ծովային ապահովութեան ընկերութիւն

Դրամագլուխ 500,000 Անգլ. լիրա

Ստորագրեալը, շոգենաւներու և առագաստանաւերու մէջի վաճառքներն ու կարասիները խիստ օգտակար պայմաններով ապահովելու իշխանութիւն առած է ընկերութեան կողմէ։

Գիներուն և այլոց վրայ տեղեկութիւն առնալ ուզողք պէտք է դիմեն Կալաթա, Քօմիսիօն խանի անկիւնը՝ երկաթէ կամուրջին վրայ նայող սենեակն, առ

Կ. Պոլսոյ Ընդհ. Գործակատար յիշեալ Ընկերութեանց

ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ